

Isopahkala Assi & Rahja Aino

Luokanopettajan keinot huomioida kasvatuksessa sosiaalisessa mediassa näkyvät yhteiskunnalliset kriisit

Kandidaatin tutkielma
KASVATUSTIETEIDEN TIEDEKUNTA
Luokanopettaja
2023

Tässä tutkielmassa kartoitamme luokanopettajan keinoja huomioida opettajan työssä yhteiskunnalliset kriisit, joita lapset ja nuoret kohtaavat sosiaalisessa mediassa. Yleinen mediailmiö on, että yhteiskunnallisen kriisin puhjetessa sosiaalisen median alustat täyttyvät kriisiin liittyvästä materiaalista. Yhteiskunnallisen kriisin kohtaa siis jossain määrin ensimmäisenä sosiaalisen median käyttäjäkunta, johon kuuluu myös paljon lapsia ja nuoria. Sosiaalisessa mediassa liikkuva materiaali voi olla lapsille ja nuorille epäsopivaa eikä heillä välttämättä ole valmiuksia käsitellä näkemäänsä. Näin ollen opettaja kasvattajana on vastattava tähän kasvatuksen haasteeseen. Opettajan tulee olla kiinnostunut ja perillä lasten ja nuorten mediamaailmasta, jotta hän voi tarjota oikeanlaista mediakasvatusta. Suurin osa mediakasvatustaidoista, joita opettaja voi tarjota, on ennaltaehkäisevää. Ennaltaehkäisevään mediakasvatukseen kuuluu muun muassa oikeanlaiseen somekäyttäytymiseen opastaminen, turvallisten tietolähteiden tarjoaminen sekä median sisältöjen tuominen luokan arkeen ja keskusteluun. Sosiaalisen median ilmiöt ja yhteiskunnalliset asiat ovat niin laajoja, ettei opettajakaan voi varautua kaikkeen etukäteen. Näin ollen opettajalta vaaditaan yhteiskunnallisten kriisien puhjetessa ja puhututtaessa myös tunnekasvatusta. Opettaja toimii turvallisena aikuisena oppilaiden elämässä ja opettajan kanssa tulisi olla mahdollisuus keskustella myös vaikeista ja erilaisia tunteita herättävistä aiheista turvallisesti ja avoimesti. Opettajan ei kuitenkaan tarvitse olla edellä mainittujen asioiden kanssa yksin, vaan hänellä on käytettävissä media- ja tunnekasvatuksen osalta paljon ammattilaisia ja heidän luomiaan materiaaleja opetuksen tueksi. Avainasemassa on yhteistyö sekä huoltajien kanssa, että moniammatillisesti muiden asiantuntijoiden ja koulun henkilökunnan kanssa.

Avainsanat: opettajuus, mediakasvatus, sosiaalinen media, tunnekasvatus, yhteiskunnalliset kriisit

Sisältö

1	Johdanto	4
2	Työn tavoitteet ja menetelmät	7
2.1	Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymykset	7
2.2	Menetelmät	7
3	Kasvatus ja yhteiskunnalliset kriisit	10
3.1	Lapset ja nuoret yhteiskunnassa	10
3.2	Yhteiskunnalliset kriisit ja lapset sosiaalisessa mediassa	14
4	Mediakasvatus yhteiskunnallisten kriisien käsittelyssä	17
4.1	Mediakasvatus ja sosiaalinen media	17
4.2	Suosittu sosiaalisen median kanavat lasten ja nuorten keskuudessa	18
4.3	Ennaltaehkäisevä mediakasvatus	21
5	Opettaja kasvattajana tutkimuksen näkökulmasta	25
5.1	Opettajuus sosiaalisen median aikakaudella	26
5.2	Opettajan rooli turvallisena aikuisena yhteiskunnallisen kriisin keskellä	28
5.3	Opettajan konkreettiset keinot mediakasvattajana	30
6	Johtopäätökset ja pohdinta	36
6.1	Tutkimuksen kriittinen tarkastelu ja jatkotutkimus	38
	Lähteet	40

Johdanto

Tarkoituksenamme tässä tutkimuksessa on kartoittaa luokanopettajan keinoja huomioida opettajan työssä yhteiskunnalliset kriisit, joita lapset ja nuoret kohtaavat sosiaalisessa mediassa. Tutkimme aihetta suomalaisten peruskouluikäisten näkökulmasta. Ukrainan sodan ja koronakriisin kautta aihe konkretisoitui ja huomasimme, että ilmiö todella haastaa kasvatusta. Näiden yhteiskunnallisten kriisien puhjetessa sosiaaliset mediat täyttyivät nopeasti kriiseihin liittyvällä tiedolla, kuvilla sekä videoilla. Koronakriisiin liittyi vahvasti valeuutiset sekä erilaiset salaliittoteoriat, Ukrainan sotaan puolestaan raakaa materiaalia sekä propagandaa. Nämä asiat puhututtivat meitä, josta nousi ajatus, miten lapset ja nuoret reagoivat ja käsittelivät samaa sisältöä. Pääsimme kuuntelemaan aiheesta Suomen Opettajaksi Opiskelevien Liiton kautta myös webinaarin, jonka piti Mannerheimin Lastensuojeluliiton media-asiantuntija Inka Kiuru sekä Yleisradion uutistoiminnasta Mari Vesanummi (2022). Kiurun ja Vesanummen (2022) mukaan on yleinen mediailmiö, että yhteiskunnallisen kriisin puhjetessa sosiaalisen median kanavat täyttyvät aiheeseen liittyvällä materiaalilla, ja sen kohtaa ensimmäisenä sosiaalisen median käyttäjät. Emme ole törmänneet samankaltaiseen tutkimukseen, jossa yhteiskunnalliset kriisit, sosiaalinen media sekä mediakasvatus yhdistetään, joten koemme aiheen mielenkiintoiseksi ja tarpeelliseksi tutkia. Sosiaalisesta mediasta ja sen vaaroista sekä mediakasvatuksesta löytyy aiempaa tutkimustietoa, mutta yhteiskunnallisten kriisien näkökulmasta aihetta ei ole juurikaan käsitelty.

Yhteiskunnassa vallitsee koko ajan erilaisia uhkia ja kriisejä, jotka muuttavat muotoaan ajan kuluessa. Lapset ja nuoret tulee huomioida osana yhteiskuntaa ja yhteiskunnallisia ilmiöitä ja nyky-yhteiskunnassa heidät nähdään toimijana, jotka osaavat ja haluavat vaikuttaa ja osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun (Tulensalo ym., 2021, s. 176). Lapset katsovat maailmaa omasta näkökulmastaan, eivätkä aikuiset voi nähdä tätä näkökulmaa lapsien puolesta. Tämä on yksi syy, jonka vuoksi lapset ja heidän kokemuksensa ovat tärkeitä ja huomioimisen arvoisia. YK:n lasten oikeuksien sopimuksen myötä lasten oikeuksista puhutaan yhä enemmän ja lasten kanssa toimivat ammattilaiset ottavan päätöksissään huomioon lasten näkökulmat (Stenvall, 2018, s. 21). Myös vuoden 2014 laadituissa Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa nostetaan esiin lasten ja nuorten kasvaminen osaksi yhteiskuntaa ja perusopetuksen tulisi tukea tätä kasvuprosessia (Opetushallitus, 2014, s. 16). Perusopetus myös ohjaa oppilaita tuntemaan kehitykseen vaikuttavia yhteiskunnallisia rakenteita sekä ratkaisuja ja vaikuttamaan niihin

(Opetushallitus, 2014, s.16). Perusopetusta voidaan yleisesti siis tarkastella sen yhteiskunnallisen osa-alueen kautta. Lasten ja nuorten ollessa osa yhteiskuntaa sekä kasvaessa osaksi sitä, myös erilaiset yhteiskunnalliset kriisit puhututtavat ja koskettavat heitä. Monien 2010-luvulla tehtyjen tutkimusten mukaan lapset ja nuoret kokevat huolta, pelkoa, ahdistusta sekä epävarmuutta yhteiskunnallisista kriiseistä ja maailman tilanteesta, ja tämä vaikuttaa näin ollen myös heidän tulevaisuudenuskoonsa (Pihkala, 2020). Lapset ja nuoret ovat valitettavasti sijaiskärsijöitä yhteiskunnallisten kriisien keskellä. Sosiaalinen media nousee tutkimuksessamme esille tiedon kanavana, josta lapset ja nuoret näkevät tahtomalla tai tahtomattaan uutisia ja sisältöä maailman tapahtumista, myös erilaisista kriiseistä. Sosiaalinen media on osa nyky-yhteiskuntaa, joten lasten ollessa osa sitä, ei heitä voi sulkea ulos ympäröivästä mediamaailmasta.

Lasten ja nuorten suosimia sosiaalisen median kanavia ovat muun muassa YouTube, Instagram, Snapchat sekä TikTok (Kangas & Willman, 2018, s. 46; Stowell, Leschnikoff & Sipilä, 2017, s. 24; Bennet, 2022, s. 17; Rissanen & Kormilainen, 2022, s. 9). Uuden ja yleistyvän sosiaalisen median valtaa ensin juuri lapset ja nuoret, jonka jälkeen aikuiset löytävät tiensä palveluun vasta myöhemmin (Rissanen & Kormilainen, 2022, s. 10; Kiuru & Vesanummi, 2022). Lasten ja nuorten elämää pidetäänkin voimakkaimmin medioituneena, sillä he käyttävät jotakin sosiaalista mediaa lähes koko ajan (Kangas & Willman, 2018, s. 36). Matkapuhelin on lapsille tärkeä yhteydenpidon kanava, mutta myös monipuolinen ajanvietemedia. Se kulkee mukana myös koulussa yhä nuoremmilla lapsilla. Arki, oppiminen, kehitys sekä hyvinvointi ovat voimakkaasti sosiaalisen median vaikutuspiirissä, koska lapset viettävät siellä niin paljon aikaa (Kangas & Willman, 2018, s. 13). Näin ollen asiaa ei voida selittää kasvattajien osalta myöskään koulumaailmassa. Mediaympäristöistä haastavia etenkin kasvattajan näkökulmasta tekee globaalius sekä sääntelyn ja valvonnan monimutkaisuus (Huhtanen, 2016). Mediakasvatuksesta haastavaa opettajan näkökulmasta tekee myös se, että suurin osa lasten ja nuorten sosiaalisen median käytöstä tapahtuu heidän vapaa-ajallaan, ja näin ollen herää kysymys opettajan asemasta kasvattajana huoltajien ohella. Sosiaalisessa mediassa lapset voivat kohdata pelottavia ja lapsen mieltä hämmentäviä sisältöjä, esimerkiksi yhteiskunnassa vallalla olevista kriiseistä. Sosiaalisessa mediassa myös faktatieto ja fiktiivinen tieto voivat sekoittua helposti keskenään (Merilampi, 2014, s. 24; Kangas & Willman, 2018, s. 14; Stowell, Leschnikoff & Sipilä, 2017, s. 31). Tutkimusten mukaan tieto muiden elämästä lisää myös omaa tuskaa ja koemme sitä enemmän stressiä, mitä enemmän tiedämme muiden ihmisten vastoinkäymisistä (Pullinen, 2019, s. 66). Sosiaalinen media tuo mukanaan peruskouluikäisille paljon hyvää, mutta lapset ja nuoret ovat myös todella haavoittuvainen kohderyhmä.

Opettajuus ja opettajan työnkuva eivät ole pelkkää eri oppiaineiden opetusta, vaan kyse on aina myös kasvattamisesta (Lehtinen & Hiltunen, 2002, s. 203). Mediakasvatus on sidoksissa juuri kasvattamiseen: sosiaalinen media liittyy esimerkiksi tasa-arvoon, yhdenvertaisuuteen, hyvinvointiin, demokratiaan, aktiiviseen toimijuuteen sekä oppimiseen ja näin ollen mediakasvatus on koulun kasvatustehtävän ytimessä (Kangas & Willman, 2018, s. 13.) Sosiaalisen median roolin kasvaessa niin koulussa, kuin vapaa-ajallakin, yksikään opettaja ei voi siis jättää mediakasvatukseen liittyvää opetusta huomiotta, vaan se kuuluu tänä päivänä jokaisen opettajan työnkuvaan (Kangas & Willman, 2018, s. 13). Sosiaalisen median kentässä opettajalla on voimassa samat ammattieettiset velvoitteet, kuin missä tahansa muualla opettajana toimiessaan (Niemi & Sarras, 2012, s. 35). Lapset voivat osata käyttää sosiaalista mediaa jopa aikuista taitavammin, mutta opettaja omaa paremmat medialukutaidot ja ymmärryksen vastuullisesta toiminnasta sosiaalisessa mediassa (Niemi & Sarras, 2012, s. 34). Opettajan tehtävänä on siis auttaa oppilaita ymmärtämään sosiaalisen median toimintaperiaatetta, opastaa käyttäytymään sosiaalisessa mediassa oikein sekä antaa työkaluja, joilla käsitellä somessa esillä olevia raakojakin asioita. Kasvattajan keskusteltaessa lasten ja nuorten kanssa yhteiskunnallisista kriiseistä, keskustelun tulisi jättää lapselle turvallisuuden tunne sekä usko tulevaan (Opetushallitus, 2022; Kiuru & Vesanummi, 2022). Tämän vuoksi vaikeita asioita on hyvä käsitellä yhdessä turvallisessa ja avoimessa ympäristössä ja yhteiskunnallisista kriiseistä koskeva keskustelu on hyvä olla mukana, vaikka jokapäiväisessä opetuksessa (Niemi & Sarras, 2012; Kiuru & Vesanummi, 2022; Opetushallitus, 2014). Koulun henkilökunnan lisäksi opettajalla on mahdollisuus hyödyntää paljon muutakin apua koskien mediakasvatusta sekä tunnekasvatusta. Erilaiset järjestöt tarjoavat nettisivuja, materiaalia sekä asiantuntijoita, joita opettaja voi hyödyntää. Avainasemassa on siis opettajan kiinnostus ja halu tuoda monipuoliset materiaalit sekä tuki osaksi opetustaan.

Työn tavoitteet ja menetelmät

2.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymykset

Tämän kandidaatin tutkielman tarkoituksena on kartoittaa opettajan keinoja reagoida sosiaalisessa mediassa vallalla oleviin yhteiskunnallisiin kriiseihin, jotka näkyvät myös koulumaailmassa. Sosiaalinen media on merkittävä osa yhteiskuntaa ja sen käyttäjäkuntaan kuuluu yhä enenemissä määrin myös lapset. Näin ollen yhteiskunnalliset asiat, mukaan lukien kriisit, ovat näkyviä sosiaalisen median kautta myös lapsille. Näemme tämän ilmiön ajankohtaisena ja tärkeänä myös opettajan näkökulmasta, koska ilmiö heijastuu vahvasti myös koulumaailmaan. Lapset viettävät suuren osan elämästään koulussa ja luovat sosiaalisia verkostojaan. Polttavat puheenaiheet, esimerkiksi vallalla olevat yhteiskunnalliset asiat, puhututtavat vertaisten keskuudessa. Nykyään myös kännykkä kulkee mukana lähes joka paikassa ja tieto seuraa mukana paikasta toiseen. Lapset saavat kotoa hyvin eritasoista mediaan liittyvää kasvatusta ja opetusta, joten myös tämän vuoksi opettajan rooli mediakasvattajana korostuu. Emme itse ole saaneet opettajan koulutuksessa juurikaan valmiuksia sosiaaliseen median ilmiöihin ja siihen liittyvään opettajan rooliin, joten päätimme tutkia itse aihetta.

Edellä mainittujen teemojen pohjalta päädyimme valitsemaan seuraavat tutkimuskysymykset:

Kuinka luokanopettajan tulee huomioida kasvatuksessa yhteiskunnalliset kriisit, jotka saavuttavat sosiaalisen median kautta myös lapset ja nuoret?

Minkälainen kasvattajan rooli opettajalla tulee olla liittyen sosiaaliseen mediaan ja sen haasteisiin?

2.2 Menetelmät

Tämä tutkimus on toteutettu kvalitatiivisin tutkimusmenetelmin. Kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimuksen lähtökohtana on Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran (2013) mukaan todellisen ja moninaisen elämän kokonaisvaltainen kuvaaminen ja ymmärtäminen. Heidän mukaansa kvalitatiivisen tutkimuksen tavoitteena on myös ymmärtää omia arvolähtökohtia ja arvioida omaa objektiivisuutta (Hirsjärvi, Remes, Sajavaara, 2013, s. 160–164). Tutkimuksemme jäljittelee myös hermeneuttista tutkimusotetta. Hermeneuttisessa näkemyksessä tutkija kirjoittaa tutki-

muksessaan siihen liittyvän aikaisemman tutkimuksen avulla ja tulkitsee löytämäänsä tutkimustietoa myös kriittisesti ja näin ollen tuo esille aikaisemmin julkaisemattomia uusia näkemyksiä ja tapoja lähestyä aihetta (Puusa & Juuti, 2020).

Kvalitatiivisista tutkimusmenetelmistä tutkimuksemme on toteutettu kirjallisuuskatsauksena. Salmisen (2011) mukaan kirjallisuuskatsauksen tavoitteena on kehittää olemassa olevaa teoriaa sekä rakentaa myös uutta teoriaa. Lisäksi kirjallisuuskatsauksen avulla voidaan arvioida tietoa, rakentaa kokonaiskuvaa tietystä asiakokonaisuudesta, tunnistaa ongelmia tai kuvata teorian historiallista kehitystä (Salminen, 2011). Tutkimukssamme korostuu etenkin sosiaalisen median kehittyminen ajan saatossa sekä sen ongelmakohtien tunnistaminen. Kirjallisuuskatsaus on jaettavissa Salmisen mukaan (2011) kuvailevaan kirjallisuuskatsaukseen, systemaattiseen kirjallisuuskatsaukseen sekä meta-analyysiin. Näistä kolmesta tyylistä tutkielma toteutetaan kuvailevana kirjallisuuskatsauksena, joka on yleiskatsaus ilman tiukkoja rajoitteita ja sääntöjä (Salminen, 2011). Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa pystytään Salmisen mukaan (2011) kuvailemaan laaja-alaisesti tutkittavaa ilmiötä ja luokittelemaan ilmiön ominaisuuksia. Sosiaalinen media ja etenkin sen yhteiskunnallinen puoli on aiheena uusi, eikä siitä ole julkaistu juurikaan tutkimustuloksia. Näin ollen hyväksymis- ja poissulkukriteerimme eivät voi olla niin tiukat kuin systemaattisessa kirjallisuuskatsauksessa tai meta-analyysissä (Metsämuuronen, 2011, s. 47). Kuvaileva kirjallisuuskatsaus on vielä jaettavissa kahteen toteutusmuotoon: narratiiviseen ja integroivaan katsaukseen (Salminen, 2011). Integroitu katsaus valitaan toteutusmuodoksi, kun aiheajasta halutaan kuvata mahdollisimman monipuolisesti eikä aiheen kuvausta haluta rajoittaa tiettyyn rajattuun näkökulmaan (Salminen, 2011). Kyseinen toteutusmuoto mahdollistaa siis yleiskatsauksen muodostumisen ja mahdollisesti myös uuden tiedon tuottamisen jo tutkitusta aiheesta. Vaikka näkökulmanamme on sosiaalisessa mediassa esillä olevat yhteiskunnalliset kriisit liitettynä opettajan työhön, aihetta tutkiessa avautui myös uusia näkökulmia. Näin ollen on hyvä, että tutkimuksen toteutusmuoto on joustava.

Sosiaalinen media on aiheena esillä lähes joka paikassa, joten olemme pyrkineet hyödyntämään myös aineistoja mahdollisimman monipuolisista lähteistä. Eniten olemme hyödyntäneet kotimaisia lähteitä Oula Finnasta, Google Scholarista sekä Ebsco -tietokannoista. Aiheen ollessa tuore, olemme rajanneet lähteiden vuosiluvuksi suurimmaksi osaksi 2010-luvun, etenkin koskien suoraan sosiaalista mediaa. Ajankohtaista tietoa on löytynyt myös erilaisten järjestöjen sivuilta, kuten Suomen Punaisen ristin, Mannerheimin lastensuojeluliiton sekä Yleisradion sivuilta. Opetushallituksen sivuilta sekä perusopetuksen opetussuunnitelman perusteista (2014)

löytyy tietoa aiheesta. Olemme olleet ajan hermoilla ja osallistuneet Oulun yliopiston järjestämiin seminaareihin ja webinaareihin aiheeseen liittyen. Olemme niiden kautta keränneet tietoa Ylen uutistoiminnan, Mannerheimin lastensuojeluliiton sekä Suomen punaisen ristin asiantuntijalta. Koska keskitymme tässä tutkielmassa opettajan keinoihin suomalaisessa koulujärjestelmässä sekä suomalaisen yhteiskunnan piirteisiin sosiaalisessa mediassa, olemme pääosin keskittyneet suomalaisiin lähteisiin. Aineistonkeruuseen vaikuttaa tutkijan omat intressit, jotka ohjaavat sitä, mitä aineistosta nostaa tärkeäksi (Puusa & Juuti, 2020). Olemme pyrkineet huomioidaan tämän ilmiön ja kiinnittäneet huomiota objektiivisuuteen. Koemme, että kun tutkijoita on kaksi, objektiivisuuden huomioiminen ja sen saavuttaminen voi olla helpompaa.

Kasvatus ja yhteiskunnalliset kriisit

Yhteiskunnassa on kaikkina aikoina vallinnut erilaisia uhkia ja kriisejä. Tästä johtuu käsitys siitä, että ihmisen katsotaan omaavan kyvyn selviytyä ja sopeutua myös äärimmäisiin tilanteisiin (Hedrenius & Johansson, 2016). Nykyaikaisessa kriisitilanteessa painotetaan ihmisen sisäisen resilienssin eli psyykkisen kestävyuden vahvistamista (Hedrenius & Johansson, 2016). Yhteiskunnan toimijoille on tärkeää pystyä luokittelemaan ja erottelemaan erityyppisiä ilmiöitä, kuten kriisejä, katastrofeja ja äkillisiä, järkyttäviä tapahtumia, joita yhteiskunnassa uhkaa ja vallitsee (Hedrenius & Johansson, 2016). Laajemmalle yhteiskunnalliselle kriisille tyypillistä on, että se koskettaa yhtä aikaa monia ihmisiä. Esimerkiksi vuoden 2004 Intian valtameren maanjäristys ja tsunamiaallot surmasivat satojatuhansia ihmisiä yli sadasta maasta (Hedrenius & Johansson, 2016). Maailmalla on vallalla koko ajan erilaisia yhteiskunnallisia kriisejä, jotka muuttavat muotoaan ajan kuluessa. Esimerkkeinä erityyppisistä kriiseistä, joita maailmalla tapahtuu ovat luonnonkatastrofit, rikokset ihmisyyttä vastaan, aseelliset konfliktit sekä taloudelliset kriisit (Hedrenius & Johansson, 2016).

3.1 Lapset ja nuoret yhteiskunnassa

Lapset ovat osa yhteiskuntaa, ja heidät tulee huomioida osana sitä. Yhteiskunnalliset ilmiöt koskettavat yhtä lailla lapsia kuin aikuisia. Erityisesti länsimaalaisissa yhteiskunnissa lapsi nähdään toimijana, joka osaa, haluaa ja jolla on mahdollisuus vaikuttaa ja osallistua (Tulensalo ym., 2021, s. 176). Lapsilla ajatellaan näin ollen olevan kykyjä ja taitoja, joiden vuoksi heitä ei voi sivuuttaa yhteiskunnallisissa keskusteluissa, vaan heidät ja heidän kokemuksensa tulee ottaa vakavasti (Tulensalo ym., 2021, s.176). Lapset katsovat maailmaa eri tavalla kuin aikuiset, ehkä jopa eri tavalla, kuin aikuiset aina edes pystyvät katsoa. Tämä on yksi syy, jonka vuoksi lapset ja heidän kokemuksensa ovat tärkeitä ja huomioimisen arvoisia. Tulensalo ja kumppanit (2021, s.176) jatkavat: "Tämän ajattelun mukaan lapset pystyvät hoitamaan omia asioitaan, voivat edustaa toinen toistaan erilaisissa rakenteissa sekä osaavat ottaa kantaa monenlaisiin asioihin ja teemoihin". Tänä päivänä lapsilta siis odotetaan tietynlaista kypsyyttä ehkä aiempaa enemmän. Nyky-yhteiskunta korostaa lasten yhteiskunnallista roolia ottamalla yhä enemmän huomioon lasten merkityksen osana yhteiskuntaa (Stenvall, 2018, s. 21). Esimerkiksi lasten oikeuksista puhutaan yhä enemmän ja lasten kanssa toimivat ammattilaiset ottavan päätöksissään huomioon lasten näkökulmat (Stenvall, 2018, s. 21). Tämä näkyy esimerkiksi päiväkodeissa, kouluissa ja lasten vapaa-ajan toiminnoissa. Myös lapsi- ja nuorisopolitiikka on yhä

kattavampaa, ja heidät tunnustetaan oikeuksiensa haltijoina, joiden mielipiteet ovat tärkeitä, eikä niitä voi sivuuttaa (Stenvall, 2018, s.21). Erilaiset lapsi- ja nuorisovaltuustot, sekä esimerkiksi koulujen oppilaskuntatoiminta vahvistavat lapsi- ja nuorisopolitiikkaa, opettavat ja kasvattavat lapsia vaikuttamaan ja toimimaan osana demokraattista yhteiskuntaa.

Lasten yhteiskunnallinen asema, osallisuus ja toimijuus ovat nousseet esille Suomessa myös osana laajempia kansainvälisiä lasten oikeuksia vahvistavia toimintoja (Stenvall, 2018). Näistä toiminnoista keskeinen osa muodostuu YK:n lasten oikeuksien sopimuksesta, johon on sidottu sopimusvaltioiden lait ja asetukset, sekä erilaiset hankkeet ja politiikkaohjelmat. Lasten oikeuksien sopimus on ihmisoikeussopimus, joka kattaa kaikille alle 18-vuotiaille perusoikeudet, joita ovat terveys, koulutus, turva ja tasa-arvo (Stenvall, 2018). Nämä perusoikeudet ovat lasten ja nuorten osalta koetuksella yhteiskunnallisen kriisin puhjetessa. Lastenoikeussopimusta kuitenkin kehitetään jatkuvasti vastaamaan muuttuvan yhteiskunnan tarpeita, ja sen toteutumista valvotaan jatkuvasti (Stenvall, 2018). Lapsilla tulee olla siis oikeus osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun tasa-arvoisesti, mutta toisaalta myös kokea turvallisuuden tunnetta vaikeidenkin keskusteluiden ympärillä. Yhteiskunnallisen kriisin ollessa valloillaan, on vaikeaa vetää raja siihen, millaiseen keskusteluun lapset tulisi osallistaa ja mihin ei.

Perusopetuksen opetussuunnitelma 2014 nostaa suuressa määrin esiin oppilaiden kasvamisen osaksi yhteiskuntaa ja mainitseekin sanan ”yhteiskunta” yli 300 kertaa. Perusopetuksen arvo-perustan mukaan jokainen oppilas on ainutlaatuinen ja arvokas yksilö, ja jokaisella on oikeus kasvaa täyteen mittaansa ihmisenä sekä yhteiskunnan jäsenenä (Opetushallitus, 2014, s.15). Tässä oppimis- ja kasvuprosessissa lapsi tarvitsee ohjausta, sekä turvallisen ympäristön, jossa kasvaa. Koulu on paikka, jossa oppilas oppiessaan rakentaa omaa identiteettiään, ihmiskäsitystään, maailmankuvaansa ja -katsomustaan, sekä paikkaansa maailmassa ja yhteiskunnan jäsenenä (Opetushallitus, 2014, s. 15). Opetushallituksen (2014) mukaan samalla oppilas rakentaa myös suhdettaan paitsi itseensä ja muihin, myös esimerkiksi yhteiskuntaan. Suomalaisessa yhteiskunnassa lapset viettävät suuren osan elämästään koulussa, mikä edelleen vahvistaa koulun kasvatustehtävän merkitystä. Perusopetuksen tehtävä on edistää lapsen kasvua kansalaisyhteiskunnan aktiiviseksi toimijaksi (Opetushallitus, 2014). Aktiiviseksi jäseneksi kasvaminen edellyttää säännöllistä ja usein toistuvaa toimintaa, joka koskee koulun yhteisöä. Oppilaskunta on hyvä esimerkki tällaisesta toiminnasta, sillä se on ikään kuin pienoismalli demokraattisesta toiminnasta Suomessa. Koulun tehtävänä on perusopetuslain mukaan kuulla oppilaskuntaa, ja ottaa heidän näkemyksensä huomioon ennen koulun toimintaa koskevien päätösten tekemistä

(Stenvall, 2018, s.22). Oppilaskuntatoiminta tarjoaa oppilaille tärkeän väylän osallistua yhteiseen päätöksen tekoon ja demokraattiseen toimintaan (Opetushallitus, 2014, s. 28). Suurelle osalle lapsia koulun oppilaskuntatoiminta on yksi harvoista kosketuksista demokraattiseen toimintaan ennen esimerkiksi virallista äänestysikää.

Koulun ja opetuksen tulee tarjota sekä historiallista, että ajankohtaista tietoa yhteiskunnasta, sen vaiheista ja toiminnasta, jotta oppilas voi muodostaa oman kuvansa ja etsiä omaa paikkaansa yhteiskunnan jäsenenä (Opetushallitus, 2014). Oppilaita ohjataan koulussa myös tuntemaan kehitykseen vaikuttavia yhteiskunnallisia rakenteita sekä ratkaisuja ja vaikuttamaan niihin (Opetushallitus, 2014, s.16). On tärkeää opettaa lapsille ja nuorille konkreettisia keinoja, joiden avulla he voivat osallistua ja vaikuttaa yhteiskunnan toimintaan ja rakenteisiin, jotta heidän kokemuksensa tärkeinä yhteiskunnan jäsenenä vahvistuisivat. Opetushallituksen (2014) mukaan perusopetusta voidaan tarkastella sen yhteiskunnallisen tehtävän kautta. Tämän mukaan koulun ja opetuksen tulisi edistää lasten ja nuorten osallisuutta sekä kehitystä demokraattisen yhteiskunnan jäsenyyteen (Opetushallitus, 2014, s. 18). Jokainen suomalainen koulu on siis velvoitettu osana perusopetusta vahvistamaan lasten ja nuorten kasvua yhteiskunnan jäseniksi. Perusopetus kerryttää lapsille ja nuorille inhimillistä ja sosiaalista pääomaa, jotka puolestaan edesauttavat sekä yksilöllistä, että yhteiskunnallista hyvinvointia ja kehitystä (Opetushallitus, 2014, s. 18). Nämä opitut taidot toimivat yhteiskuntaa rakentavina elementteinä ja muutosvoimana niin kansallisesti kuin myös kansainvälisesti (Opetushallitus, 2014, s. 18). Koulun tarkoituksena on siis kerryttää lapsille taitoja vastaamaan vallitsevan sekä myös tulevan ajan yhteiskunnan tarpeita.

Lasten ja nuorten kasvaessa osaksi yhteiskuntaa, sen ilmiöt, tapahtumat sekä kriisit tulee käsitellä heidän kanssaan. Heidän kanssaan tulee siis keskustella todenperäisesti myös yhteiskunnassa ja maailmalla vallitsevista ikävistäkin asioista. Lapset ja nuoret eivät nyky-yhteiskunnassa elä pimennossa koskien yhteiskunnallisia kriisejä, vaan informaatiota on tarjolla monista eri kanavista, joille lapset löytävät tiensä. Suomen Punaisen Ristin (2023) mukaan globaalit kriisit vaikuttavat maailmalla peräkkäin, allekkain, päällekkäin ja rinnakkain eli kaikki kriisit vaikuttavat yhdessä kokonaisuutena maailmaan ja ihmiskuntaan. Maailmalla tällä hetkellä eniten vaikuttavat kriisit ovat ilmastokriisi, luontokato, terveyteen liittyvät kriisit sekä Ukrainan konflikti (SPR, 2023). Nämä suuret kriisit luovat uusia kriisejä, kuten tällä hetkellä energia-kriisi, velkakriisi ja erilaiset luonnon katastrofit (SPR, 2023). Lapset ovat osa tätä kriisitodellisuutta. Globalisaatio ja tieto on tietyllä tavalla pienentänyt maailmaa ja tuonut kaukanakin tapahtuvia ja vaikuttavia kriisejä lähemmäs. Suomen Punainen Risti (2023) nostaa esiin myös

tuoreimman kriisin syndrooman käsitteen. Uuden kriisin puhjetessa aiemmat kriisit jäävät taka-alalle. Tästä hyvänä esimerkkinä voidaan pitää vuonna 2019 puhjennutta koronakriisiä, joka sytytti hetkeksi lähes kaiken muun yhteiskunnallisen keskustelun.

Yhteiskunnalliset kriisit ovat viime vuosinakin koskettaneet lapsia ja nuoria konkreettisesti, kun Covid-19 pandemia laittoi koko maailman ja Suomen poikkeusoloihin. Nämä poikkeusolot näkyivät ja näkyvät edelleen lasten ja nuorten elämässä, erityisesti koulun ja vapaa-ajan harrasteiden kautta. Esimerkiksi keväällä 2020 koulujen ovet suljettiin pari kuukaudeksi, sekä monia yleisiä rakennuksia suljettiin ja harrastetoiminta lakkautettiin hetkeksi (SPR, 2023). Korona-aika ja sen mukana tuomat poikkeusolot ovat vaikuttaneet lapsiin ja nuoriin valitettavasti suurimmissa määrin negatiivisella tavalla. Korona-aika on haastanut lapsen oikeuksien toteutumista, sekä lasten, nuorten ja perheiden arkea, elämää sekä hyvinvointia (Valtioneuvoston työryhmä, 2021 s. 8; Stenvall, 2018). Poikkeusoloissa lasten, nuorten ja perheiden tarpeet ja erityisasema jäävät helposti huomioimatta. Samalla koronakriisi uhkaa lisätä lasten ja nuorten eriarvoisuutta, erityisesti kriisi vaikuttaa kielteisesti niihin perheisiin, jotka ovat jo entuudestaan olleet heikommassa asemassa (Valtioneuvoston työryhmä, 2021, s. 8). Koronakriisi lisäsi lasten ja nuorten epävarmuutta ja huolta omasta hyvinvoinnista, arjesta sekä tulevaisuudesta (Valtioneuvoston työryhmä, 2021, s. 9).

Toinen ajankohtainen yhteiskunnallinen kriisi, joka puhututtaa myös lapsia ja nuoria on Venäjän hyökkäyssota Ukrainaan. Ukrainan tapahtumat järkyttävät, ja erityisesti lapsia ja nuoria pelottaa sekä hämmentää mediassa näkyvä uutisointi sodasta (Opetushallitus, 2022). Suomen Punaisen Ristin (2023) mukaan Ukrainan konflikti näkyy suomalaisten lasten ja nuorten arjessa sosiaalisen median lisäksi myös ukrainalaisten pakolaisten saapumisena Suomeen. Ilmastonmuutos globaalina kriisinä huolestuttaa suomalaisia lapsia ja nuoria. Ilmastokriisi on ilmastonmuutoksen voimistumista, joka uhkaa pitkällä aikavälillä yhteiskunnan nykyistä toimintaa ja ihmisten hyvinvointia (Pihkala, 2020; SRP, 2023). Pihkalan (2020) mukaan ilmastokriisi vaikuttaa myös lukuisiin muihin ekologisiin kriiseihin muodostaen ihmisten mielissä keskeisiä uhkakuvia tulevaisuudesta. *Lapsen ääni 2019*, Tulevaisuuden Suomi- kyselyn mukaan kaikista suurimpana huolenaiheena lapset näkivät ilmastonmuutoksen (Pihkala, 2020). *Lapsen ääni 2019*- tutkimuksen jälkeen on kuitenkin puhjennut useita globaaleja ja yhteiskunnallisia kriisejä, joten kyseenalaistamme tutkimustuloksen paikkaansa pitävyyttä tänä päivänä.

Lukuiset 2010-luvulla tehdyt tutkimukset nostavat esille, kuinka lapset ja nuoret kokevat huolta, pelkoa ja ahdistusta yhteiskunnallisista kriiseistä (Pihkala, 2020; SPR, 2023). Näitä

muutamia esimerkkejä yhteiskunnallisista kriiseistä ja niiden suhteista lapsiin tutkiessa huomaa, kuinka nykypäivänä lapsia ja nuoria ei voi sivuuttaa ulkopuolelle näitä asioita käsitellessä. Lapset ja nuoret kokevat yhteiskunnallisista kriiseistä huolta ja epävarmuutta, joka vaikuttaa heidän tulevaisuudenuskoonsa (Kiuru, 2022). Lapset ja nuoret ovat valitettavasti sijaiskärsijöitä yhteiskunnallisten kriisien keskellä. Historiaan katsoessa heillä on kautta aikojen täytynyt omata kyky sopeutua muuttuviin olosuhteisiin ja tilanteisiin, ja sopeuttaa elämäänsä sen mukaan. Näin on myös nykylapsilla, eikä tilanne ole muuttunut tai ole muuttumassa mihinkään: yhteiskunnassa vallitsee kaikkina aikoina sille ajalle tyypillisiä yhteiskunnallisia kriisejä, joita pyritään ratkomaan ja joiden kanssa on eletävä. Kasvattajien tulee löytää keinoja käsitellä näitä kriisejä lasten kanssa turvallisesti ja tulevaisuuden uskoa luoden (Opetushallitus, 2022; Kiuru, 2022).

3.2 Yhteiskunnalliset kriisit ja lapset sosiaalisessa mediassa

Sosiaalisen median merkitys osana yhteiskuntaa ja arkea on nykymaailmassa suuri. Sosiaalinen media on helposti saavutettavissa ja käytettävissä: se on läsnä niin vapaa-ajalla, koulussa, töissä kuin harrastuksissakin. Voi olla jopa vaikeaa hahmottaa sosiaalisen median roolia omassa elämässä, koska siitä on tullut niin erottamaton osa jokaisen arkea (Kangas & Willman, 2018, s. 9; Merilampi, 2014, s. 9). Sosiaaliseen mediaan yhdistetään myös niin sanottu läpinäkyvyysongelma: on yhä vaikeampi nähdä tapoja, joilla sosiaalinen media muokkaa ihmisen kokemusta sekä identiteettiä (Kupiainen & Sintonen, 2009, s. 21; Niemi & Sarras, 2012, s. 32). Sosiaalinen media toimii myös oman ajattelun ja toiminnan välineenä ja siellä voi peräänkuuluttaa omia mielipiteitä. Kuka tahansa voi siis julkaista omia ajatuksia sosiaaliseen mediaan ja aikaansaada muissa ihmisissä muun muassa muutospainetta. Sosiaalisen median aikakaudesta onkin käytetty nimitystä osallisuuden aikakausi, jossa korostuu yhteistoiminnallisuus, jakaminen ja osallisuus (Kupiainen & Sintonen, 2009, s. 21).

Vuonna 2010 tehdyn tutkimuksen mukaan suomalaislapset aloittivat netinkäytön keskimäärin jo 7-vuotiaana (Haasio, 2016, s. 34). Internetin ja sosiaalisen median käyttö on kasvanut entisestään 2020-luvulle tultaessa ja monet taaperotkin osaavat käyttää kännykkää. Tämän päivän nuoren sukupolven elämää pidetäänkin voimakkaimmin medioituneena, sillä lapset ja nuoret käyttävät jotakin sosiaalista mediaa lähes koko ajan (Kangas & Willman, 2018, s. 36). Nykyaikana kännykkä hankitaan lapsille yhä nuoremmalla iällä. Kännykkä on lapsille tärkeä yhteydenpidon kanava, mutta myös monipuolinen ajanvietemedia (Huhtanen, 2016; Kangas & Willman, 2018, s. 36). Kännykkää saatetaan kuljettaa joka paikassa mukana myös koulupäivän

aikana, etenkin mitä ylemmille luokille saavutaan (Noppari, 2014). Nykypäivänä koulussa onkin pitänyt luoda puhelimen käytölle säännöt ja yleensä ala-asteella päivän aikana puhelin pidetään repussa, mutta yläasteella sitä saa käyttää myös välitunneilla. Lapset viettävät sosiaalisessa mediassa paljon aikaa, joten arki, oppiminen, kehitys sekä hyvinvointi ovat voimakkaasti sosiaalisen median vaikutuspiirissä (Kangas & Willman, 2018, s. 13). Näin ollen myös koulu on vastuussa sosiaalisen median vaikutuspiirissä tapahtuvista asioista. Lapsilla on uusiin sosiaalisen median viestintävälineisiin ja sovelluksiin uteliaampi, mutkattomampi ja ennakkolullottomampi suhde kuin aikuisilla (Merilampi, 2014, s. 17). Lapset oppivatkin todella nopeasti käyttämään sosiaalisen median sovelluksia ja viestintäpalveluita ja ottavat ne omakseen.

Myös kouluissa uusien opetussuunnitelmien myötä sosiaalisen median rooli on kasvanut huomattavasti. Sosiaalisen median roolin kasvaessa niin koulussa, kuin vapaa-ajallakin, yksikään opettaja ei voi jättää mediakasvatukseen liittyvää opetusta huomiotta, vaan se kuuluu tänä päivänä jokaisen opettajan työnkuvaan (Kangas & Willman, 2018, s. 13). Opetussuunnitelmassa (2014) korostetaan oppiainerajat ylittävää opetusta. Näin ollen mediakasvatus liitetäänkin perusopetuksen opetussuunnitelmassa laaja-alaisen osaamisen tukemiseen. Muun muassa monilukutaidon sekä tieto- ja viestintäteknologisen osaamisen kehittäminen ovat osa mediakasvatusta (OPH, 2014). Mediakasvatus on sidoksissa myös kasvattamiseen: sosiaalinen media kytkeytyy sekä myönteisesti, mutta myös kielteisesti esimerkiksi tasa-arvoon, yhdenvertaisuuteen, hyvinvointiin, demokratiaan, aktiiviseen toimijuuteen sekä oppimiseen (Kangas & Willman, 2018, s. 13). Siispä mediakasvatus on koulun kasvatustehtävän ytimessä.

Erilaisten sosiaalisen median kanavien käyttöön liittyy paljon hyviä puolia, mutta se voi tuoda mukanaan myös riskejä ja olla lapsille haitallista. Mediaympäristöistä haastavia tekee globaalius sekä sääntelyn ja valvonnan monimutkaisuus (Huhtanen, 2016). Sosiaalisessa mediassa lapset voivat kohdata pelottavia, järkyttäviä tai lapsen mieltä hämmentäviä sisältöjä, esimerkiksi yhteiskunnassa vallalla olevista uutisista (Huhtanen, 2016; Kangas & Willman, 2018 s. 14). Mediassa faktatieto ja fiktiivinen tieto voivat myös sekoittuvat keskenään (Merilampi, 2014, s. 24; Kangas & Willman, 2018, s. 14; Stowell, Leschnikoff & Sipilä, 2017, s. 31). Lapset saattavat ajautua epämiellyttäviin jopa aikuisille suunnattuihin sisältöihin sosiaalisen median eri sovellusten kautta tarkoituksella, mutta joskus myös vahingossa. Puhututtavat kuvat tai videot leviävät kouluikäisten keskuudessa nopeasti (Huhtanen, 2016). Nämä kielteiset sosiaalisen median sisällöt haastavat kasvattajat ja opettajat: tavoitteena on pyrkiä ennaltaehkäisemään ja ratkaisemaan sosiaalisen median käyttöön liittyviä ongelmia. Mediamaisema on jatkuvassa

muutoksessa ja se vaatii kasvattajilta nopeaa reagointia ja mukautumiskykyä (Kangas & Willman, 2018, s. 14). Uuden sosiaalisen median suosio saattaa nousta hetkessä, mikä vaatii kasvattajilta herkkyyttä pysyä ajan ja sen ilmiöiden hermoilla. Ongelmana sosiaalisen median eri kanavissa on myös kaupallinen viestintä ja mainonta, sillä ne tavoittavat eri sovellusten kautta myös lapset (Huhtanen, 2016; Kangas & Willman, 2018, s. 46). Kaikki mainonta ei ole lapsille sopivaa eikä lasten pitäisi olla mainonnan kohderyhmänä. Etenkin sosiaalisessa mediassa mainokset eivät tiedä katsojaansa.

Algoritmit liittyvät vahvasti sosiaalisen median käyttöön. Algoritmeilla tarkoitetaan tietokoneen prosesseja, jotka käsittelevät erilaisia ongelmia ja etsivät niihin toistettavia ja käytännöllisiä ratkaisuja (Finn, 2017). Tieteen termipankin määritelmän mukaan algoritmilla tarkoitetaan “sarjaa täsmällisesti määriteltyjä käskyjä tai toimenpiteitä jonkin tehtävän suorittamiseksi” (Rissanen & Kormilainen, 2022, s. 12–13). Erilaiset kanavat pystyvät vaikuttamaan ihmisten mieliin, tavoitteena koukuttaa ihmisiä yhä vahvemmin erilaisten palvelujen käyttäjiksi (Vihma & kollegat, 2018, s. 219; Leino, 2021, s. 72). Algoritmit pystyvät siis ohjaamaan käyttäjiensä huomiota. Algoritmeja tulee osata lukea ja ymmärtää, ja sosiaalisen median käyttäjillä tulee olla kriittistä tietoisuutta teknologian käytöstä (Vihma & kollegat, 2018, s. 220; Finn, 2017). Lapsilla ja nuorilla tätä ymmärrystä ei välttämättä ole samalla tavalla kuin aikuisilla. Kun he kohtaavat sosiaalisessa mediassa haastavia asioita muun muassa yhteiskunnallisiin ilmiöihin liittyen, tykkäävät ja jakavat sisältöä vertaisilleen, he eivät välttämättä tiedä, mitä se saa algoritmeissa aikaan. Algoritmi voi tiettyjen annettujen arvojen eli esimerkiksi tykkäyksien ja jakamisen perusteella laskea toisia arvoja eli muun muassa millaisista muista videoista käyttäjä saattaa pitää (Rissanen & Kormilainen, 2022, s. 13). Teimme asiaan liittyen ajankohtaisen huomion: Turkin maanjäristyksen (6.7.2023) jälkeen katastrofiin liittyviä raakoja videoita tuli saman tien esimerkiksi lasten ja nuorten suosimaan sosiaalisen median kanavaan, TikTokiin. Koekelimme algoritmin toimivuutta ja tykkäsimme TikTokissa Turkin maanjäristykseen liittyvistä videoista sekä jaoimme sisältöä eteenpäin. Tämän jälkeen arviolta joka kolmas video liittyi jollakin tavalla Turkin tilanteeseen. Algoritmi siis toimi juuri niin kuin pitääkin. Etenkin isojen yhteiskunnallisten kriisien aikana sosiaalisen median kanavat täyttyvät niihin liittyvästä informaatiosta, mikä on suurimmilta osin algoritmien aikaansaamaa.

Mediakasvatus yhteiskunnallisten kriisien käsittelyssä

4.1 Mediakasvatus ja sosiaalinen media

Mediakasvatuksen toteuttamispaineet ovat syntyneet useasta eri suunnasta: sekä kotien huolesta, että yhteiskunnallisena vaatimuksena (Merilampi, 2014, s. 35). Keskitymme tässä kandidaatin tutkielmassa mediakasvatuksen osalta sosiaaliseen mediaan liittyvään mediakasvatukseen. Sosiaaliseen mediaan liittyvä kasvatus on yksi osa mediakasvatusta ja se on saanut nykypäivänä suuren roolin mediakasvatuksen yhteydessä (Kangas & Willman, 2018, s. 9–10; Merilampi, 2014, s. 9–11, Kupiainen & Sintonen, s. 15; Herkman, 2007, s.11). Sosiaalisella medially eli somella tarkoitetaan verkkosivuja tai sovelluksia, joissa käyttäjillä on mahdollisuus jakaa, mutta myös itse tuottaa sisältöä (Stowell, Leschnikoff & Sipilä, 2017, s. 24). Sosiaalisen median kenttä on todella moniulotteinen, sillä se käsittää palveluita useisiin eri käyttötarkoituksiin (Niemi & Sarras, 2012, s.11). Sosiaalinen media toimii myös nykyaikaisena tiedonvälityskanavana ja tieto erilaisista yhteiskunnallisista kriiseistä saavuttaa ihmiset, myös lapset, ensimmäisenä juuri sosiaalisen median kautta. Mannerheimin lastensuojeluliiton mediakasvatuksen asiantuntijan mukaan onkin nykyaikainen mediailmiö, että yhteiskunnalliset asiat ovat nopeasti sosiaalisessa mediassa ja lapset ja nuoret ovat paljon sosiaalisen median äärellä (Kiuru, 2022). Koemme siis relevantiksi käsitellä asiaa juuri sosiaalisen median kautta.

Internetissä liikkuu niin paljon tietoa, että sitä ei voi ihmismielellä käsittää. Helppointa onkin ajatella, että sosiaalisessa mediassa ja internetissä on kuvamateriaalia ja tietoa lähes kaikesta (Pullinen, 2019, s. 48). Esimerkiksi uutisia on rajattomasti saatavilla kaikkialla sosiaalisissa medioissa ja internetissä. Tässä tietovyöryssä on oleellista myös se, että se avautuu matkapuhelimistamme kenen tahansa eteen, myös lasten ja nuorten (Pullinen, 2019, s. 51; Kiuru, 2022). Tutkimusten mukaan tieto muiden elämästä lisää myös omaa tuskaa ja koemme sitä enemmän stressiä, mitä enemmän tiedämme muiden ihmisten vastoinkäymisistä (Pullinen, 2019, s. 66). Pullisen mukaan sosiaalisessa mediassa emme tarvitse välttämättä edes heikkoa sidettä ihmistä kohtaan, joka on kokenut vastoinkäymisen, ja saatamme silti murehtia tuntemattoman ihmisen puolesta. Tämä tieto pätee myös lapsiin ja nuoriin: kun tutut somealustat täyttyvät esimerkiksi Turkin maanjäristyksessä mukana olleiden ihmisten kokemuksista, kantavat lapset ja nuoret huolta ja murhetta näiden tuntemattomien ihmisten kohtalosta. Cornellin yliopiston ja Facebookin tutkijoiden vuonna 2014 tehdyn tutkimuksen mukaan sosiaalisen median ympäristön muut-

tuessa omakin mieliala muuttuu (Pullinen, 2019, s. 67). Kun maailmalla tapahtuu jokin yhteiskunnallinen kriisi, somealustat täyttyvät huolta herättävällä materiaalilla, jonka todeneräisyydestä ei ole varmuutta. Tämä vaikuttaa sosiaalisessa mediassa paljon aikaa viettäviin lapsiin ja nuoriin ja voi laskea heidän mielialaansa ja nostaa suurtakin huolta. Tämän kasvatuksen haasteen huomioimiseksi koulun tehtävänä on mediakasvattaa lapsia ja nuoria kohtaamaan vastaavanlaisia tilanteita.

4.2 Suositut sosiaalisen median kanavat lasten ja nuorten keskuudessa

Lasten ja nuorten suosimia sosiaalisen median kanavia ovat muun muassa YouTube, Instagram sekä Snapchat (Kangas & Willman, 2018, s. 46; Stowell, Leschnikoff & Sipilä, 2017, s. 24). Yksi uusimmista sosiaalisen median kanavista on myös lasten ja nuorten valtaama TikTok (Bennet, 2022, s. 17; Rissanen & Kormilainen, 2022, s. 9). Sosiaalinen media toimii lapsilla ja nuorilla pääasiallisena informaation lähteenä, erilaisen sisällön jakamisen kanavana sekä paikkana, josta seurata muiden vertaisten elämää (Kangas & Willman, 2018, s. 46). Kaikille sosiaalisen median sovelluksille ei aseteta ikärajoja samalla tavalla kuin esimerkiksi elokuville ja peleille. Ulkomailta käsin toimivat ohjelmalvelut eivät myöskään noudata suomalaisia ikärajäsäätöjä (Spišák, Jormalainen & Ilmevalta, 2016). Suurimmassa osassa sosiaalisen median kanavista ikäraja on kuitenkin 13-vuotta (Haasio, 2016, s. 26). Vaikka ikärajat sulkevatkin alakouluikäiset ulos useasta eri kanavasta, lapset löytävät tiensä sovelluksiin siitä huolimatta eikä ikärajoja valvota juuri lainkaan (Haasio, 2016, s. 26). Oma ikä on helppo laittaa suuremmaksi ja näin ikärajat ovat helposti ohitettavissa. Erään tutkimuksen mukaan jo vuonna 2016, jopa lähes 70 % 7–9 vuotiaista lapsista käytti nettiä ilman vanhempien valvontaa (Haasio, 2016, s.91). Uusia sosiaalisen median kanavia syntyy jatkuvasti, mutta harvat niistä pääsevät suosioon (Haasio, 2016, s. 26; Rissanen & Kormilainen, 2022, s. 9). Kun lapset ja nuoret ottavat palvelun omakseen, uusi somepalvelu pääsee usein helposti julkisuuteen ja siitä tulee trendi (Haasio, 2016, s. 26). Erilaiset tutkimukset ja tieto aiheesta eivät usein pysykään erilaisten uusien kanavien perässä. Sosiaalisen median eri kanavat muistuttavat yhä enemmän toisiaan: lähes jokaiseen kanavaan liittyy esimerkiksi erilaisen tiedon jakaminen ja katsominen sekä oman profiilin ylläpitäminen. Yhteinen tekijä eri kanavilla on myös algoritmit: algoritmit suosittelevat muun muassa aiemman katsotun sisällön perusteella, mitä näemme seuraavaksi ja ohjaavat huomiotamme (Vihma ym., 2018, S. 220; Leino, 2021, s. 69). Seuraavissa kappaleissa esittelemme suosituimmat lasten ja nuorten sosiaalisen median palvelut 2020 luvulla.

YouTuben kautta vloggaaminen ja tubettaminen eli videoblogin pitäminen sekä näiden videoiden julkaiseminen ja katsominen on noussut kouluikäisten lasten keskuudessa merkittäväksi ilmiöksi mediakulttuurissa (Huhtanen, 2016; Kangas & Willman, 2018, s. 46; Haasio, 2016, s. 23). YouTubeen tulee koko ajan valtavasti uutta sisältöä. Vuonna 2018 YouTubeen ladattiin palvelun omistavan Googlen mukaan yli 500 tuntia uutta videota minuutissa (Pullinen, 2019, s. 48). YouTube tarjoaakin kenelle tahansa sen käyttäjälle mahdollisuuden ladata omia videoita kaikkien nähtävälle. YouTubessa sisältöä löytyy laidasta laitaan ja algoritmi osaa suositella katsotun sisällön perusteella samankaltaisia videoita katsottavaksi (Niemi & Sarras, 2012, s. 73). YouTubessa katsottu video on myös helppo jakaa eteenpäin. YouTuben sisältöä valvotaan, joten sieltä ei löydy esimerkiksi aikuisviihteeseen liittyvää sisältöä (Haasio, 2016, s. 23). YouTubea kuitenkin käyttävät lasten ja nuorten lisäksi myös aikuiset, joten sieltä löytyy kaikenlaista sisältöä eikä kaikki materiaali ole lapsille ja nuorille sopivaa. Tästä syystä YouTuben ikäraja onkin 16 vuotta, mutta siitä huolimatta monilla ala-asteikäisilläkin on oma YouTube -kanava (Haasio, 2016, s. 26). Myös mainostajat ovat löytäneet tiensä YouTubeen käyttäjämäärien moninkertaistuessa ja YouTube onkin myös hyvä mainonta- ja markkinointikanava (Kangas & Willman, 2018, s.49; Huhtanen, 2016).

Instagram, Snapchat sekä TikTok ovat monella tavalla samankaltaisia sosiaalisia medioita: tärkeitä elementtejä ovat muun muassa erilaisten kuvien ja videoiden jakaminen sekä niiden katsominen. Kaikille näille sovelluksille yleistä on myös se, että videoita, kuvia ja tietoa löytyy lähes mistä tahansa aiheesta. TikTok on lyhyiden videoiden jakamiseen ja katsomiseen tarkoitettu palvelu, jossa erilaisia videoita tulee Sinulle-sivulle arpajaismaisesti ja juuri tämä yllätyksellisyys koukuttaa käyttäjiä (Bennet, 2022, s. 7–8). TikTokin suosiosta lasten ja nuorten keskuudessa on puhuttu paljon: yhtenä uusimmista sosiaalisen median suosituista palveluista se on pääasiassa lasten ja nuorten valtaama. TikTokissa alaikäraja on 13 vuotta, mutta todellisuudessa käyttäjäkunta on paljon nuorempaa (Rissanen & Kormilainen, 2022, s. 9; Bennet, 2022, s.27; Stanford & Haapasalo, 2020, s. 10). Rissanen ja Kormilaisen (2022) mukaan TikTok on kuitenkin ryhtynyt ajoittain karsimaan tilejä, joiden oletetaan kuuluvan alaikäisille. Vuoden 2022 heinäkuussa TikTok poisti peräti 7,3 miljoonaa alaikäisille kuuluvaa tiliä (Rissanen & Kormilainen, 2022). TikTok ei kuitenkaan käytä mitään ikävarmennustyökaluja eli lapsi voi rekisteröityä ja päästä käsiksi sopimattomiin sisältöihin ilman valvontaa (Bennet, 2022, s.27). Myös Snapchat on tunnettu nuoresta käyttäjäkunnastaan. Yleinen ilmiö uuden sosiaalisen median yleistyessä onkin se, että sen valtaavat ensin lapset ja nuoret ja myöhemmin vasta aikuiset (Rissanen & Kormilainen, 2022, s. 10). Instagram on näistä kolmesta sosiaalisesta mediasta vanhin,

joten sen käyttäjäkuntaan on eksynyt Rissanen ja Kormilaisen (2022) mukaan yhä enenemässä määrin myös aikuisia.

Algoritmi -termiä käytetään myös TikTokin kohdalla paljon, ja onkin sanottu, että TikTokin algoritmi olisi markkinoiden edistyksellisin (Rissanen & Kormilainen, s 13; Bennet, 2022, s. 9). Rissanen ja Kormilaisen (2022) mukaan TikTokissa algoritmi valikoi videot, jotka nousevat kullekin käyttäjälle niin sanotulle Sinulle-sivulle. Tähän vaikuttaa heidän mukaansa se, millaista videoista tykkää, mitä videoita jakaa, millaisia tilejä seuraa, millaisia kommentteja kirjoittaa sekä se, millaista sisältöä itse tuottaa. Jokaisen käyttäjän Sinulle-sivu onkin erilainen. TikTokissa jokaisella käyttäjällä on mahdollisuus tulla tähdeksi, vaikkei olisi seuraajamäärissä suosittu (Rissanen & Kormilainen, 2022, s. 11, s. 66). Tämä tekee tilanteesta myös vaarallisen: kun erilaiset yhteiskunnalliset kriisit löytävät tiensä TikTokiin, asiaan liittyvä video voi nousta todella suosituksi riippumatta siitä, millä kanavalla se on julkaistu. TikTokia onkin kritisoitu maailmalla sen puutteellisesta tietoturvasta, sensuurista sekä lapsiin kohdistuvasta piilomainonnasta (Rissanen & Kormilainen, 2022, s. 12). TikTokissa on levinnyt Rissanen ja Kormilaisen (2022) mukaan paljon hirvittävää materiaalia, joka ei ole lapsille sopivaa. Tästä yhteiskunnallisia esimerkkejä ovat Ukrainan sotaan ja Turkin maanjäristyksiin liittyvät raakatkin videot.

Erilaisissa sosiaalisissa medioissa on myös paljon hyvääkin ajatellen lapsia ja nuoria yhteiskunnallisten kriisien keskellä. TikTokissa yleisiä ovat myös opetukseen liittyvät käyttäjät (Rissanen & Kormilainen, 2022, s. 11). Muun muassa Yle-uutiset julkaisevat TikTokissa helposti ymmärrettäviä lyhyitä uutispätkiä vallalla olevista yhteiskunnallisista ilmiöistä (Kiuru & Vesnummi, 2022). Yle-uutisilla on myös Instagramissa luotettava kanava, johon tulee usein samoja videoita kuin TikTokiin ja lisäksi myös lisätietoa kuvin ja sanoin. Myös YouTube on täynnä erilaisia opetukseen liittyviä videoita. Näiden avulla lapset saavat luotettavaa tietoa yhteiskunnallisista puhututtavista ilmiöistä kaiken muun tiedon ohella. Koronapandemian aikana myös monet opettajat liittyivät esimerkiksi TikTokiin (Bennet, 2022, s. 51). Bennetin (2022) mukaan opettajat luovat TikTokiin muun muassa tiivistettyjä versioita oppitunneista tai videomuodossa olevaa lisämateriaalia. Minkä tahansa opetusmateriaalin esittäminen TikTok –muodossa on opetuksen tuomista lasten ja nuorten kielelle. Erilaiset sosiaaliset mediat tuovat siis mukanaan oikein käytettynä paljon hyvääkin, mutta lapset ja nuoret ovat myös todella haavoittuvainen kohderyhmä.

4.3 Ennaltaehkäisevä mediakasvatus

Mediaympäristöä on vaikea valvoa ja säädellä, eikä lapsia ja nuoria voida sulkea sosiaalisesta mediasta (Huhtanen, 2016). Tämän vuoksi kasvattajan tulee omata valmiudet mediakasvatukseen. Lapset, jotka käyttävät sosiaalista mediaa enemmän, omaavat paremmat valmiudet myös käsitellä ongelmallisia tilanteita, vaikka kohtaavatkin sen seurauksena myös enemmän riskejä ja haitallisia asioita (Huhtanen, 2016). Näin ollen on tärkeää, että lapsia opetetaan käyttämään sosiaalista mediaa oikein ja opastetaan käsittelemään haastavia asioita sen sijaan, että suljettaisiin lapset pois somesta. Sosiaalisen median taidot eivät siis kehity ilman altistumista erilaisille sosiaalisen median sisällöille (Kupiainen & Sintonen, 2009, s. 29–30). Riittävään mediakasvatukseen ei kuitenkaan riitä pelkkä sosiaalisen median sisältöjen toisto, vaan taidot kehittyvät myös vuorovaikutuksessa ja lapsi tarvitsee kasvattajan opastusta. Mediakasvatusta toteuttavat opettajan lisäksi koulu ja sen muu henkilökunta, huoltajat, erilaiset järjestöt, somevaikuttajat sekä oikeastaan koko meitä ympäröivä yhteiskunta. Kaikki edellä mainitut tahot voivat toteuttaa mediakasvatusta suo, mutta myös epäsuorasti. Lapsi omaksuu yhteiskunnan normeja muiden mallista, sama pätee myös sosiaalisen median käyttäytymiseen (Haasio, 2016, s.12).

Some tarjoaa niin paljon mahdollisuuksia, että lapsi tarvitsee sen käyttöön opastusta ja oikeanlaisen käytön taidot vaativat harjoittelua (Stowell, Leschnikoff & Sipilä, 2017, s. 5). Kiellot, varoitukset ja uhkailut eivät tehoa, vaan sosiaalisen median vaaroista ja haitoista tulee puhua yhdessä lasten ja nuorten kanssa (Haasio, 2016, s. 8). Tämä edellyttää kasvattajilta yhä enemmän ymmärrystä siitä, millaisia sovelluksia sosiaalisessa mediassa ja verkossa on ja mitä niiden taakse voi kätkeytyä. Yksi tärkeä osa oikeanlaista sosiaalisen median käyttöä on sen miettiminen, mitä kannattaa jakaa eteenpäin. Nopeasti leviävät sisällöt ovat usein disinformaatiota eli tarkoituksella tuotettua virheellistä tietoa ja saattavat pahimmassa tapauksessa loukata toisia syvästi (Stowell, Leschnikoff & Sipilä, 2017, s. 31). Tästä asiasta on hyvin tärkeää puhua opilaiden kanssa, sillä haitallisen sisällön jakamisen ja leviämisen katkaiseminen on osa ennaltaehkäisevää mediakasvatusta. Lapsia ja nuoria on siis tärkeä ohjata, että kun sosiaalisessa mediassa kohtaa jotakin ikävää, asiasta tulee kertoa jollekin turvalliselle aikuiselle eikä ikävää sisältöä tule levittää muille vertaisille (Stowell, Leschnikoff & Sipilä, 2017, s. 37–38; Niemi & Sarras, 2012, s. 33–34). Lapsille ja nuorille on tärkeää painottaa, että ikävien asioiden jakaminen sosiaalisessa mediassa saa aikaan todella helposti lumipalloefektin.

Mannerheimin lastensuojeluliiton mediakasvatuksen asiantuntijan mukaan lasten kanssa on tärkeää pysähtyä myös seuraavien käsitteiden äärelle: disinformaatio, misinformaatio, valeuutinen, informaatioisota sekä propaganda (Kiuru & Vesanummi, 2022). Näiden käsitteiden ymmärtäminen avaa lapsille sosiaalisen median voimaa ja lisää ymmärrystä myös siihen, miksi on niin tärkeää, että itse ei osallistu haitallisen tiedon jakamiseen. Kiurun ja Vesanummen (2022) mukaan on tärkeää painottaa myös sitä, että kuitenkin joskus myös aikuisetkin tekevät virheitä ja esimerkiksi levittävät misinformaatiota eli laittavat vahingossa eteenpäin virheellistä tietoa. Lapsille onkin tärkeää painottaa, että aina kun jakaa tietoa eteenpäin, on oltava erityisen tarkkana. Disinformaatiolla tarkoitetaan puolestaan tarkoituksellisesti harhaanjohtavan tiedon levittämistä (Pullinen, 2019, s. 191). Sosiaalisessa mediassa yleinen ilmiö ja käsite on myös niin sanottu trollaaminen eli tahallinen provosoiminen. Trollaamisessa ideana on saada mahdollisimman laaja yleisö uskomaan keksittyihin juttuihin ja aiheuttaa ärsytystä tahallaan (Kangas & Willman, 2018, s. 75; Stowell, Leschnikoff & Sipilä, 2017, s. 12; Pullinen, 2019, s. 181). Myös tästä ilmiöstä on hyvä puhua lasten kanssa, jotta lapset oppivat tunnistamaan trollaamisen somessa ja ymmärtävät esimerkiksi, että trollaamista ei kannata ruokkia. Sosiaalisessa mediassa ja internetissä leviää koko ajan valeuutisia, myös erilaisiin yhteiskunnallisiin kriiseihin liittyen. Medialiiton vuonna 2017 tekemän kyselyn mukaan 29 % vastaajista kertoi törmäämänsä viikoittain verkossa valheellisiin uutisiin (Pullinen, 2019, s. 191). Pullisen mukaan huoli informaatioisodasta ja tietoympäristöstä on ollut välillä niin laajaa, että jopa tasavallan presidentti on puuttunut siihen muistuttamalla, että jokainen kansalainen on vastuussa tästä asiasta. Myös lapset ja nuoret ovat siis vastuussa omasta toiminnastaan sosiaalisessa mediassa.

Koulussa on tärkeää vahvistaa yhteisöllisen työskentelyn taitoja tieto- ja viestintätekniikan avulla (Niemi & Sarras, 2012, s. 36). Perusopetuksen opetussuunnitelmassa (2014) yhdessä tekemisen merkitystä korostetaan: yhdessä tekeminen ja pohtiminen on tärkeä osa oppimiskokemusta (Opetushallitus, 2014). Yhteiskunnallisista kriiseistä koskeva keskustelu on hyvä olla mukana, vaikka jokapäiväisessä opetuksessa (Kiuru & Vesanummi, 2022). Tämä toimii myös osallaan ennaltaehkäisevänä tekijänä mediakasvatuksessa. Vuorovaikutus toisten ihmisten kanssa on eriarvoisen tärkeä tekijä uusien ajatusten synnyttämisessä ja ymmärryksen syventämisessä (Niemi & Sarras, 2012, s. 39). Kun yhteiskunnallisista puhututtavista asioista keskustellaan luokassa yhdessä, oppilaiden kriittinen medialukutaito kehittyy. Se on taitoa, jonka avulla oppilas pystyy arvioimaan mediasisältöjä kriittisesti median esitystapoja tulkiten (Niemi & Sarras, 2012, s. 32). Kriittinen medialukutaito auttaa oppilaita toimimaan lisääntyvän infor-

maatiotulvan keskellä. Myös tiedon suodattaminen ja arvioiminen ovat osa kriittistä medialukutaitoa (Niemi & Sarras, 2012, s. 32). Kun yhteiskunnallisiin kriiseihin ja uutisiin liittyviä asioita käydään säännöllisesti läpi yhdessä, oppii lapsi käyttämään samoja valmiuksia myös kohdatessaan yksin vaikeita asioita sosiaalisessa mediassa. Lapset voivat osata käyttää sosiaalista mediaa jopa aikuista taitavammin, mutta opettaja omaa paremmat medialukutaidot ja ymmärryksen vastuullisesta toiminnasta sosiaalisessa mediassa (Niemi & Sarras, 2012, s. 34). Onkin opettajan vastuulla avata oppilaille ovi tähän maailmaan ja opastaa toimimaan oikein erilaisissa sosiaalisissa medioissa.

Tiedon arviointi on keskeinen taito osana mediakasvatusta sekä monilukutaitoa. Tiedon lähteiden arvioinnissa pohditaan esimerkiksi tiedon oikeellisuutta, luotettavuutta, näkökulmia, arvoja, tarkoitusperiä, tekijänoikeuksia sekä sananvapautta (Kangas & Willman, 2018, s. 24). Näitä taitoja oppilaat voivat harjoitella opettajan antamien apukysymysten avulla. Oppilaiden monilukutaitoa tukee myös heidän tapansa tuottaa, esittää ja jakaa tietoa monipuolisesti, esimerkiksi sanallisesti, kuvallisesti, auditiivisesti, numeerisesti, kinesteettisesti sekä yhdistellen näitä muotoja (Kangas & Willman, 2018, s. 26). Erilaiset mediaympäristöt ja digitaaliset sovellukset nykyään perustuvat omien päivitysten jakamiseen, ja samalla myös tiedon jakamiseen. Oppilaiden kanssa tekstien tuottamisen, esittämisen ja jakamisen taitoja voi harjoitella monella eri tavalla, kuten tuottamalla monimuotoisia tekstejä (Kangas & Willman, 2018, s. 23). Tärkeää on harjaannuttaa digitaalisen teknologian ja median käyttöön monipuolisesti, vastuullisesti ja eettisesti niin itseilmaisussa, kuin vuorovaikutuksessa ja vaikuttamisessa (Kangas & Willman, 2018, s. 23). Sosiaalisen median käyttäjänä tarvitaan erityisesti taitoa myös siitä, miten käyttää sananvapautta mediassa (Pönkä, 2017, s. 31). Opettajan avulla on tärkeää harjoitella reilua ja toisia kunnioittavaa somekäyttäytymistä. *Reilun somen säännöt* painottavat oppilaita erottelemaan tiedon ja mielipiteen toisistaan, perustelevaan omat väitteet, myöntämään omat virheet sekä korjaamaan ne, olemaan avoin, olemaan provosoimatta tai johdattamatta muita harhaan, kunnioittamaan toisen ihmisarvoa sekä yksityisyyttä, kunnioittamaan oikeutta, miettimään, kenelle viestisi tarkoitat ja olla aiheuttamatta harmia tai mielipahaa muille (Pönkä, 2017, s. 31–32). Nämä taidot ovat erityisen tärkeitä juuri kriisitilanteissa: oppilas ymmärtää olla luomatta ja levittämättä disinformaatiota, jakaa asiallista sisältöä sekä kunnioittaa muita. Näistä edellä mainituista taidoista käyttäytyä sosiaalisessa mediassa, meillä heräsi ajatus, kuinka tärkeää koulussa olisi yhdessä harjoitella yhtenä tekstityyppinä esimerkiksi postausta. Erilaiset postaukset ovatkin sosiaalisessa mediassa nykyään yksi yleisimmistä tekstin julkaisemisen tyyleistä.

Lasten kanssa on myös tärkeä pohtia sitä, mitkä sosiaalisen median kanavat tuottavat iloa ja mitkä kanavat olisi parempi pitää kiinni. Mannerheimin lastensuojeluliiton media-asiantuntija korostaakin, että lasten kanssa kannattaa keskustella sellaisten somekanavien käytön vähentämisestä, joilla leviää raakaa ja haitallista sisältöä (Kiuru & Vesanummi, 2022). Pahimpien haitallisten asioiden lähteiden pysyminen vähällä käytöllä, on iso osa ennaltaehkäisyä. Suuret yhteiskunnalliset ilmiöt vaikuttavat Kiurun ja Vesanummen (2022) mukaan myös lasten ja nuorten yhteisöihin: isot uutisilmiöt kuuluvat lasten ja nuorten kouluarjessa keskusteluissa. Opettajan on otettava myös tämä sosiaalinen näkökulma huomioon etenkin ennaltaehkäisevässä mediakasvatustyössä. Pahimmassa tilanteessa yhteiskunnalliset ilmiöt voivat edetä lasten yhteisöissä kiusaamiseen asti. Lapset ja nuoret eivät ole esimerkiksi maahanmuuttajia sodan osapuolivaltioista (Kiuru & Vesanummi, 2022). Mobiililaitteiden käytön rajoittaminen ja mahdollistaminen koulupäivän aikana on myös mediakasvatusta. Median käyttöön liittyvillä käytänteillä opettaja voi viestiä arvoja; mikä on tärkeää, mikä hyödyllistä ja mikä peräti haitallista kasvulle ja oppimiselle (Kangas & Willman, 2018, s. 21). Myös opetussuunnitelma (2014) ottaa esille arvokasvatuksen merkityksen: “arvokasvatuksen merkitys korostuu maailmassa, jossa moni-mediainen tiedonvälitys, globaalit tietoverkot, sosiaalinen media ja vertaissuhteet muokkaavat lasten ja nuorten arvomaailmaa” (Perusopetuksen opetussuunnitelma, 2014).

Opettaja kasvattajana tutkimuksen näkökulmasta

Tutkielmamme kannalta on tärkeää pohtia opettajan asemaa kasvattajana sosiaalisen median aikakaudella, sen piirteet ja haasteet huomioiden. Pohdimme opettajaa kasvattajana juuri mediakasvattajan ja tunnekasvattajan roolissa. Mediakasvatusta tarvitaan opettajan työssä ennaltaehkäisevänä työkaluna ja tunnekasvatus puolestaan korostuu, kun lapsi on jo altistunut sosiaalisen median haitalliselle sisällölle. Lapset tarvitsevat etenkin vaikean tilanteen keskellä hoivaa, kuulluksi tuleamista, kohtaamista sekä apua ja tukea (Juusola, 2021, s.183). Opettajalla kasvattajana on vastuu olla tarjoamassa lapselle edellä mainittuja asioita. Näin ollen opettajuus ja opettajan työnkuva eivät olekaan pelkkää neutraalia opettamista, vaan kyse on aina myös kasvattamisesta (Lehtinen & Hiltunen, 2002, s. 203). Tietyn ajan maailma vaatii tietynlaista kasvatusta, joka hioutuu muuttuvan maailman mukana. Tiedon nopea lisääntyminen ja uusiutuminen tekevät opetuksen sisältöjen uudistamisen jatkuvasti välttämättömäksi (Lehtinen & Hiltunen, 2002, s. 6) Etenkin uudet sosiaalisen median kanavat ja internet vaativat kasvattajilta erityisen nopeaa perehtymistä sekä reagointia. Kasvatustieteessä tutkimus on jatkuvaa, minkä vuoksi käsitykset oppimisen luonteesta ja hyvästä oppimisesta muuttuvat (Lehtinen & Hiltunen, 2002, s.6). Lehtisen & Hiltusen (2002) mukaan myös eri ajankohtina koulutukseen kohdistuu erilaisia odotuksia koskien hyvää oppimista. Nykyään digitalisaatio ja sen mukana tulleet muutokset ovat muuttaneet ja uudistaneet opetusta. Opetuksen uudistuminen tarkoittaa myös opettajan, hänen taitojensa ja asenteidensa uudistumista, jotta uudenlaista opetusta voi toteuttaa. Nykykoulumaailmassa auktoriteettisuhteet ovat muuttuneet ja lapset ja nuoret ovat mukana yhteiskunnallisessa keskustelussa näkyvämmiin ja äänekkäämmiin (Väljjarvi ym., 2011, s. 10). Tälle ajalle on tyypillistä se, että asioista ja tunteista uskalletaan puhua avoimemmin sekä näkyvämmiin, ja tämä ulottuu myös koulumaailmaan.

Opettaja on lapsen elämässä yksi tärkeimmistä auktoriteeteista ja kasvattajista vanhempien rinnalla. Opettaja ei silti voi hallita lapsen sosiaalisen median käyttöä sen paremmin, kun ei voi hallita myöskään lapsen koko elämää (Niemi & Sarras, 2012, s. 32). Opettajan ammatillisia velvollisuuksia on katsottava ennen kaikkea koulun ja opetussuunnitelman tavoitteisiin nähden (Niemi & Sarras, 2012, s. 34). Some ei ole itsetarkoitus opettajan työssä, mutta se toimii välineenä opetussuunnitelman tavoitteiden saavuttamisessa. Näin ollen opettajan tehtävänä on oppilaiden opastaminen mediataitoihin. Koulussa opettavien asioiden lisäksi oppilaisiin vaikuttaa myös kaikki muu ympärillä tapahtuva, yhä kasvavammissa määrin myös median välittämä kuva maailmasta (Niemi & Sarras, 2012, s. 39). Koulun ja tätä kautta myös opettajan tehtävänä on huolehtia, että oppilaiden maailmankuva ei muodostu vain sosiaalisen median sisällöistä

(Niemi & Sarras, 2012, s.35; Stowell, Leschnikoff & Sipilä, 2017, s. 16). Vaikka lasten ja nuorten somen käyttö painottuu vahvasti vapaa-aikaan, näkyy some ja sen sisällöt myös koulumaailmassa. Etenkin yhteiskunnassa vallalla olevat kriisit ja niihin liittyvä uutisointi somessa puhututtavat välitunneilla. Opettajan on oltava tietoinen lasten ja nuorten sosiaalisen median ympäristöistä sekä heidän maailmassaan vaikuttavista asioista, ilmiöistä ja keskustelun aiheista (Niemi & Sarras, 2012, s. 40; Stowell, Leschnikoff & Sipilä, 2017, s.139). Näin opettaja osaa ottaa mietityttävät asiat yhteiseen keskusteluun, eivätkä hankalat asiat ota lapsissa valtaa. Opettajan kasvatustehtävään kuuluu myös opastaa lapsia ja nuoria itse käyttämään sosiaalista mediaa vastuullisesti, turvallisesti sekä eettisesti (Kangas & Willman, 2018, s. 28). Opettajan ammattiin liittyy vahvasti eettinen koodi siitä, kuinka opetuksella ja kasvatuksella on tärkeää ohjata lapsia ja nuoria uusien välineiden ja ympäristöjen, kuten sosiaalisen median eettiseen käyttöön (Niemi & Sarras, 2012, s. 40). Opettajan työnkuvaan tulisikin kuulua ensinnäkin tahto, mutta myös taito pyrkiä ennaltaehkäisemään ja käsittelemään sosiaalisen median käyttöön liittyviä ongelmatilanteita oppilaiden kanssa (Kangas & Willman, 2018, s. 14).

5.1 Opettajuus sosiaalisen median aikakaudella

Nykyään kouluissa digitalisaatio näkyy vahvana osana koulu- ja luokkahuonekuva. Oppimisympäristöt ovat laajenneet digitalisaation myötä, ja digitaalisia laitteita käytetään kouluissa päivittäin (Belogaska ym., 2020, s. 9). Digitalisaation vaikutus näkyy myös lasten vapaa-ajassa sosiaalisen median käytön kautta. Myös opettajien täytyy pysyä ajan hermoilla, ja olla valmiina omaksumaan nämä laajenevat oppimisympäristöt ja digitaaliset oppimisvälineet osaksi opetustaan. Digitaalisuus ja digitaidot ovat osa opettajien paitsi nykyhetken, myös tulevaisuudenosaamista, koulun todellisuutta ja opettajan työtä (Belogaska ym., 2020, s. 63). Mediakasvatuksessa opettajan tulee huomata vaaranpaikat ja ottaa koppia sen tuomista haasteista, mutta samalla myös arvostaa lasten ja nuorten mediakulttuuria (Kiuru & Vesanummi, 2022). Kiurun ja Vesanummen (2022) mukaan opettajan omat asenteet ja suhtautuminen mediamaailmaan heijastuu hänen mediakasvatuksessaan, jonka vuoksi myös opettaja joutuu käsittelemään omia tunteitaan, erityisesti vaikeita sellaisia.

Opettajuuteen ja opettajana toimimiseen kuuluu vahvasti kasvattajan rooli ja näin ollen opettajakoulutus kuuluu osaksi kasvatustiedettä. Opettajalla on kasvattajan velvollisuus tarjota lapsille ja nuorille heidän tarpeidensa sekä perusopetuksen opetussuunnitelman mukaista kasvatusta. Opettajan tehtävänä on tukea oppilaiden kasvua ihmisyyteen ja täyteen mittaansa ihmisenä (Opetushallitus, 2014, s.19). Tässä prosessissa oppilas tarvitsee kasvattajilta kannustusta

ja yksilöllistä tukea sekä kokemusta siitä, että häntä kuunnellaan kouluyhteisössä ja arvostetaan, ja että hänen oppimisestaan ja hyvinvoinnistaan välitetään (Opetushallitus, 2014, s. 15). Kun opettaja toimii sosiaalisen median kentässä, on voimassa samat ammattieettiset velvoitteet, kuin missä tahansa muualla opettajana toimiessaan (Niemi & Sarras, 2012, s. 35). Sosiaalisessa mediassa esimerkiksi oppilaiden välillä tapahtuvat asiat ovat usein vaarassa jäädä opettajan selän taakse. Opettajan onkin oltava erityisen valppaana huomaamaan muun muassa mediassa tapahtuvaa kiusaamista, anonyymiä vihapuhetta tai disinformaation leviämistä kohtaan. Opettajalla on työssään siis korkea moraalinen vastuu. Opettajana joutuu usein kysymään itseltään: kohtelenko oppilaita tasavertaisesti? Edistänkö koulun tavoitteita? Tuenko oppilaitani oppimisessa ja kasvamisessa? (Niemi & Sarras, 2012, s. 35). Myös sosiaalisen median kentällä opettajan täytyy pohtia tämän kaltaisia moraalisia kysymyksiä kehittääkseen opetustaan ja toimintaansa mahdollisimman eettiseksi ja tasapuoliseksi.

Sosiaalisen median tullessa vallitsevaksi osaksi lasten ja erityisesti nuorten elämää, sen piirteet ja keskeiset teemat heijastuvat siis myös koulumaailmaan (Niemi & Sarras, 2012, s. 23). Voidaan jopa sanoa, että digitaalinen mediakulttuuri on lasten ja nuorten keskeinen oppimis- ja kasvu ympäristö (Väljærvi ym., 2011, s. 7). Sosiaalinen media, ja se, mitä siihen lasketaan sisältyvän ei ole yksiselitteistä. Tämän vuoksi opettajan on vaikea määrittää työtänsä, vastuutaan ja sen rajoja sosiaalisen median kentässä (Niemi & Sarras, 2012, s. 26). Suurin osa lasten ja nuorten median käytöstä tapahtuu koulun ulkopuolella, joten opettajana voi olla hankalaa pohtia omaa roolia kasvattajana sosiaalisen median kentässä huoltajien rinnalla. Ristiriitaa aiheuttaa myös jakautuvat mielipiteet siitä, koetaanko sosiaalinen media uhkana vai ollaanko sitä mieltä, että koulun tulisi seurata aikaansa (Niemi & Sarras, 2012, s. 26). Sosiaalinen media on verrattain uusi ilmiö, jonka vuoksi opettajan kasvatustyöhön sosiaalisessa mediassa ei ole vielä selkeää suuntaa. Suurin osa opettajista, jotka suunnittelevat sosiaalisen median mukaan ottamista osaksi opetusta, ovat aluksi epävarmoja (Väljærvi ym., 2011, s. 26). Tämä johtuu osittain siitä, että usein opettajilla on oppilaita vähemmän kokemuksia sosiaalisesta mediasta ja suhtautumistapa poikkeaa aikuisilla verrattuna lapsiin.

Koulun keskeinen tavoite on ohjata oppilaita aktiivisiksi tiedonhankkijoiksi (Niemi & Sarras, 2012, s. 26). Tähän perustuu oppilaiden kasvattamiseen aktiivisiksi kansalaisiksi, jotka toimivat niin omien, kuin yhteisten asioiden vaikuttajina (Niemi & Sarras, 2012, s. 26; Opetushallitus, 2014). Sosiaalinen media on yksi tiedon kanava, jota käytetään myös erilaisen tiedon hakuun koulussa. Sosiaalinen media vaatii paljon enemmän tiedonhankinnan vaatimuksia kuin rajatut

ympäristöt (Niemi & Sarras, 2012, s. 27). Näin ollen opettaja ei voi välttyä erilaisten sosiaalisten medioiden sisältöjen ja ilmiöiden opetukselta osana opetusta. Osa sosiaalisen median palveluista ovat julkisia eli avoimia, osa puolestaan suljettuja (Väljärvi ym., 2017, s. 29). Opettajan onkin tärkeää suunnitella ja ottaa huomioon minkä ikäisten lasten kanssa käyttää minkäkin tyyllisiä palveluita. Koulun ja opettajien on vaikeaa, jopa mahdotonta hallita sosiaalisen median kenttää, mutta he voivat tuoda oman aineensa sekä aiheensa arviointiperusteita näkyviin, ja näin ohjata oppilaita niiden perusteiden ymmärtämiseen sekä käyttämiseen (Niemi & Sarras, 2012, s. 27). Esimerkiksi yhteiskuntaopissa sosiaalisen median voisi ottaa osaksi opetusta etsimällä tietoa ajankohtaisista uutisista eri sosiaalisista medioista. Tällaisia taitoja voi harjoitella myös esimerkiksi tutkivan oppimisen avulla. Siinä oppilaat ovat tiedon tuottajia etsiessään uutta tietoa ja yhdistäessä sitä vanhan tiedon kanssa yhteen (Niemi & Sarras, 2012, s. 27).

5.2 Opettajan rooli turvallisen aikuisena yhteiskunnallisen kriisin keskellä

Tutkielmamme kannalta korostuu erityisesti opettajan rooli tunnekasvattajana yhteiskunnallisten kriisien puhuttaessa lapsia ja nuoria. Vaikeita asioita käsitellessä opettajan rooli turvallisen aikuisena korostuu: turvallisuudentunne edistää lapsen hyvinvointia sen kaikilla osa-alueilla sekä tukee ja ohjaa lapsen kehitystä (Opetushallitus, 2014, s.34). Turvallisuus on ensisijaisen tärkeä inhimillisen elämän edellytys ja perusta (Ahtola, 2017). Opettajalla tulee olla lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen kannalta herkkyyttä tunnistaa erilaisia viestejä ja signaaleja sekä luoda ympärilleen turvallinen ilmapiiri (Ranta, 2022, s.69; Juusola, 2021, s. 188). Turvallisen ilmapiirin muodostumiseen tarvitaan myös konkreettisia sanoja elekielen muun ilmaisun ohella (Juusola, 2021, s. 188). Vaikeat asiat, kuten yhteiskunnalliset kriisit voivat herättää suuriakin tunnereaktioita lapsissa ja nuorissa, kuten pelkoa, hämmennystä ja epävarmuutta. Kyetäkseen rauhoittumaan ja käsittelemään näitä asioita lapsi tarvitsee kokemuksen luotettavaan, turvalliseen aikuiseseen (Ahtola, 2017). Lapselle ja nuorelle on syytä painottaa, että pahoista ja haitallisista asioista puhuminen turvallisen aikuisen kanssa auttaa eikä vaikeiden asioiden kanssa saa jäädä yksin (Stowell, Leschnikoff & Sipilä, 2017, s. 76–77; Juusola, 2021, s. 188). Tunteiden tukahduttaminen omaan päähän voi pahentaa lapsen oloa ja luoda turvattomuuden tunnetta. Kasvattajan ja kasvatettavan välinen suhde kriisitilanteita käsitellessä tulee olla paitsi turvallinen ja luotettava, myös avoin ja ymmärtäväinen. Opettajan ja lapsen väliselle suhteelle on merkittävää, että opettaja pyrkii aidosti ymmärtämään lasta (Ranta, 2022, s. 69). Edellytykset tällaiselle ymmärtämiselle ovat opettajan aito läsnäolo, lapsen kuunteleminen, reagointi vuorovaikutustilanteissa sekä lapsituntemus (Ranta, 2022, s. 69). Jokainen lapsi ja nuori on erilainen, ja

reagoi eri tavalla vaikeita asioita käsitellessä. Yhteiskunnallisista kriiseistä puhuessa ja lasten ajatuksia ja mahdollisia huolia kuunnellessa turvallisuus tunteena olisi keskeinen, joka lapselle tulisi jäädä aikuisen kanssa keskusteltaessa (Opetushallitus, 2022; Kiuru & Vesanummi, 2022).

Turvallisuuden tunteeseen vaikuttaa vahvasti lapsen ja aikuisen välillä vallitseva kiintymyssuhde. Kiintymyssuhdeteoria on John Bowlbyn vuonna 1960- ja 70-luvuilla kehittämä teoria, jossa kuvataan kahden ihmisen välistä etäisyyttä ja sen välillä tapahtuvia muutoksia (Sinkkonen, 2018). Tässä yhteydessä tulee ottaa huomioon, että kiintymyssuhdeteoria, kuten teoriat yleensä, on vain yksi näkökulma ihmisen psyykkisen toiminnan tarkastelemiseen ja se on saanut osakseen sekä vastustusta, että suosiota (Sinkkonen, 2018). Turvallisuuden tunne sekä vaaralta suojautuminen ovat kiintymyssuhdeteorian ydin (Sinkkonen, 2018). Kiintymyssysteemin aktivoi pelko, vaarantunne tai jokin uhka. Aikuisen kyky tai vastaavasti kyvyttömyys auttaa tällaisissa tilanteissa on ratkaisevassa asemassa lapsen syntymässä olevan turvallisuuden tunteen kannalta. Kun kiintymyssysteemi on aktivoituneena ja lapsi on peloissaan, ei hän voi oppia eikä tutkia ympäristöään. Kiintymyssuhteen laatuun vaikuttaa muun muassa aikuisen sensitiivisyys eli aikuisen kyky vastata lapsen tarpeisiin asianmukaisesti sekä oikea-aikaisesti (Sinkkonen, 2018). Kun lapsi kohtaa sosiaalisessa mediassa asioita, joita hän ei osaa yksin käsitellä, on avainasemassa opettajan ja lapsen välinen kiintymyssuhde. Jos lapsi ei koe kiintymyssuhdetta turvalliseksi, on asian käsitteleminen vaikeaa. Kun lapsen ja aikuisen välillä vallitsee turvallinen kiintymyssuhde, aktivoituu kiintymyssysteemi harvemmin (Sinkkonen, 2018). Tällöin sosiaalisen median vaikeat sisällöt eivät aiheuta lapsessa niin voimakasta pelon ja huolen tunnetta, kun vaikeita sisältöjä voidaan pohtia yhdessä. Kun taas jos lapsen ja aikuisen välillä vallitsee turvaton kiintymyssuhde ja kiintymyssysteemi aktivoituu herkemmin, sosiaalisen median vaikea sisältö ottaa vallan ja lapsi ei pysty edes aikuisen avun kautta hallitsemaan tilannetta eikä omia tunteitaan. Opettajan ja oppilaan välinen luottamus ja turvallinen kiintymyssuhde ovat yhteiskunnallisten kriisien puhututtaessa tärkeässä roolissa tilanteen käsittelyn kannalta. Koemme, että kiintymyssuhdeteoria kuvaa opettajan ja oppilaan välistä suhdetta: oppilas oppii luokkahuoneessa tietynlaiset työskentelymallit opettajan ja oppilaan välillä, mitkä vaikuttavat syntymässä olevaan turvallisuudentunteeseen ja kiintymyssuhteeseen. John Bowlbyn mukaan nämä sisäistetyt työskentelymallit sisältävät muistikuvia ja odotuksia sekä hyvässä tilanteessa luottamuksen kommunikoinnin voimaan ja aitoon läsnäoloon (Sinkkonen, 2018). Luokkahuoneessa jokaisella oppilaalla tulisi olla mahdollisuus turvallisen kiintymyssuhteen muodostamiseen: oppilas voi tuoda vuorovaikutustilanteeseen kaikenlaiset tunteet ilman pelkoa hyläytyksi

tulemisesta (Sinkkonen, 2018). Näin kiintymyssysteemi aktivoituu vain harvoin ja lapsi voi käyttää voimavarojaan muun muassa oppimiseen ja vaikeankin asian käsittelyyn.

Lapsen ajattelu ei ole yhtä kehittyntä kuin aikuisen, ja tämän vuoksi lapsi tarvitseekin usein oman ajattelun tueksi kasvattajan tukea, etenkin tilanteissa, jossa lapsi oppii uutta. Tästä teoriasta käytetään nimitystä lähikehityksen vyöhyke, jonka on kehittänyt Lev Vygotsky vuonna 1982 (Kangas & Fonsén, 2018; Talvio & Klemola, 2017, s. 62). Sosiaalisessa mediassa lapset kohtaavat asioita, joita he eivät osaa vielä käsitellä tai ymmärtää eli asioita, jotka ovat ulkopuolella heidän todellisen osaamisen alueeltaan. Vygotskyn (1982) mukaan lapsen taidot kehittyvät ja hän oppii hallitsemaan oppimiaan asioitaan kokeneemman opastuksella toimiessaan lähikehityksen vyöhykkeellä (Kangas & Fonsén, 2018). Opettajalla on tärkeä rooli lapsen lähikehityksen vyöhykkeellä koulussa: hän toimii kokeneempana aikuisena, jonka avulla lapsi oppii sellaisia asioita, joita ei ilman tukea olisi oppinut. Lähikehityksen vyöhykkeellä oppilas pystyy opettajan avustuksella oppimaan vaativamman vaikeustason tehtäviä (Talvio & Klemola, 2017, s. 62). Sosiaalisessa mediassa lapset näkevät asioita, joita heidän ei tulisi vielä ikätasoonsa nähdä kohdata. Opettajan tehtävänä koulumaailmassa on saattaa vaikeat asiat oppilaille sellaiseen muotoon, että heidän on mahdollista hallita näkemiään tai kuulemiaan asioita, eivätkä asiat ota lapsessa valtaa. Esimerkiksi yhteiskunnallisen kriisin puhututtaessa sosiaalisessa mediassa lapsia ja nuoria, opettajan tulee saattaa yhteiskunnallista kriisiä koskeva tieto oppilaille heidän ikätasoonsa nähden sopivalla tavalla, jotta asia saavuttaa lapsen todellisen osaamisen alueen. Epävarmuus ja epätietoisuus aiheuttaa lapsissa, niin kuin meissä aikuisissakin, huolta ja hämmennystä. Tämän tilanteen välttääkseen opettajan tulee olla tietoinen lasten todellisen osaamisen alueesta ja myös tämän ulkopuolelle jäävistä alueista. Näin opettajan avulla saatetaan lapsen tietoon todellinen tieto yhteiskunnallisesta kriisistä ja oppiminen tapahtuu lähikehityksen vyöhykkeellä.

5.3 Opettajan konkreettiset keinot mediakasvattajana

Yhteiskunnalliset kriisit eivät ole näkymättömiä digitaalisen ajan lapsille ja nuorille (Kiuru & Vesanummi, 2022). Lapsia ja nuoria kiinnostaa ja puhututtaa maailman tapahtumat, eikä heitä voi pitää ulkona ympäröivästä mediamaisemasta. Esimerkkinä voidaan hyvin käyttää Ukrainan sota, jossa lapset ja nuoret olivat jossain määrin jopa ensimmäisiä silminnäkijöitä “tuttujen ja turvallisten” somealustojen täytyessä sotamateriaalilla (Kiuru & Vesanummi, 2022). Tämä ilmiö haastaa opettajan kasvatustyötä, ja vaatii konkreettisia keinoja mediakasvatuksen osalta.

Mediakasvatuksen ohella tarvitaan myös tunnekasvatusta: kun lapsi on altistunut huolta herättävälle sisällölle, tarvitaan opettajalta keinoja vastata lapsen tunteisiin. Opettajan tulisi pitää mediakasvatus mukana koulun ja luokan arjessa, esimerkiksi tarkastelemalla yhdessä uutisia, reagoimalla niihin ja siihen, mitä maailmalla tapahtuu. Tämä toimii ennaltaehkäisevänä työkaluna, kun käsitellään lasten kanssa yhdessä uutisia ja maailman tapahtumia. Opettaja mediakasvattajana myös ohjaa käyttämään turvallisia ja faktatietoon pohjautuvia tiedonlähteitä (Kangas & Willman, 2018, s. 23; Kiuru & Vesanummi, 2022).

Mannerheimin lastensuojeluliiton asiantuntijan Inka Kiurun (2022) mukaan vaikeiden asioiden käsittely lasten kanssa on hyvä aloittaa antamalla lapsille tilaa kertoa omista tuntemuksistaan sekä kysyä, mitä lapset tietävät tai ovat nähneet aiheesta, ja mitä he siitä ajattelevat (Kiuru & Vesanummi, 2022). Avoin ja ymmärtäväinen keskustelu korostuu erityisesti kriisitilanteissa, sillä näiden tilanteiden sattuessa yhteiskuntaamme on aiemmin heijastanut puhumattomuus (Juusola, 2021, s. 33). Asian kanssa on hyvä pysyä rauhallisena, eikä asiaa tule liikaa dramatisoida (Kiuru & Vesanummi, 2022). Vaikeiden aiheiden keskellä on myös tärkeää ottaa huomioon, että joillekin oppilaista asia voi olla hyvinkin omakohtainen, joten kasvattajalla tulee olla todella sensitiivinen ote tilanteesta (Kiuru & Vesanummi, 2020). Samoin myös kasvattajana on hyvä muistaa se, kuinka tärkeää on huomioida yksilön kokemat tunteet ja hyväksyä se, ettei tunteita pysty säätelemään (Juusola, 2021, s. 48). Juusolan (2021) mukaan tunteiden työstäminen alkaa niiden tunnistamisella ja hyväksymisellä. Kasvattajana on hyvä muistuttaa lapsia siitä, ettei tunteiden tuntemisessa ole mitään väärää, tai ne eivät kerro esimerkiksi vääränlaisesta asenteesta tai näkökulmasta. Kipeät tunteet muistuttavat meitä nimittäin juuri siitä, että nämä asiat ovat meille merkityksellisiä (Juusola, 2021, s. 51).

Turvallisen keskustelun lomassa toivon luominen on yksi tärkeimmistä kasvattajan tehtävistä vaikeassa tilanteessa (Niemi & Sarras, 2012, s. 40; Opetushallitus, 2022; Kiuru & Vesanummi, 2022; Juusola, 2021, s. 188). Juusolan (2021) mukaan kriisitilanteessa on tärkeää ja luvallista jatkaa omaa arkea, tehdä tuttuja asioita, jotka tuottavat lapselle iloa. Kehottamalla oppilaita jatkamaan omaa arkea ja tekemään asioita, jotka tuottavat myönteisiä tunteita, lapsia on hyvä muistuttaa siitä, että isojen asioiden taustalla on aina aikuiset, jotka ovat ratkomassa tilannetta (Juusola, 2021, s. 187–188; Opetushallitus, 2022). Lasten kanssa on myös hyvä puhua siitä, että uutisista huolimatta esimerkiksi sodat ja konfliktit ovat vähentyneet maailmalla, mutta asioista uutisoiminen on lisääntynyt. Lasten kysymyksiin tulee kuitenkin vastata faktoihin perustuen konkreettisilla sanoilla (Opetushallitus, 2022; Kiuru & Vesanummi, 2022). Kiurun ja Vesanummin mukaan asian äärelle pysähtyminen on myös todella tärkeää ja onkin hyvä puhua

siitä, että juuri nyt isot asiat eivät uhkaa lasta, sillä tässä ja nyt kaikki ovat turvassa. Pienten hartioiden ei ole tarkoitus kantaa maailman taakkoja eikä lapsen tehtävä ole ratkaista yhteiskunnallisia kriisejä tai kantaa aikuisten huolia (Kiuru & Vesanummi, 2022). Vaikeiden asioiden käsittelyn jälkeen lapsille ja nuorille tulee jäädä turvallisuuden sekä toiveikkuuden tunne siitä, että asiat järjestyvät (Juusola, 2021, s. 188; Kiuru & Vesanummi, 2022; Opetushallitus, 2022). Opettajana on siis tärkeää luoda turvallisuuden tunnetta ja -ilmapiiriä luokkaan sekä olla lietsomatta huolta omalla toiminnallaan.

Elämän ollessa osittain arvaamatonta ja kriisialtista, kasvatuksen täytyy osata tarjota ja harjaantuttaa lapsille taitoja, joilla käsitellä ikäviä asioita. Yksi keskeinen hyvän elämän osatekijä on resilienssi eli psyykinen kestävyys (Hedrenius ym., 2016, s. 155). Resilienssi tarkoittaa taitoa hyväksyä vaikeudet osaksi onnellista elämää, sekä sitä, miten vaikeuksista päästään yli omien selviytymiskeinojen ja ympäristön resurssien avulla (Lipponen, 2020, s. 8). Tutkimuksemme aiheen kannalta opettajan kasvatustehtävänä onkin löytää yhdessä oppilaiden kanssa näitä selviytymiskeinoja resilienssin kehittämiseksi. Resilienssiin pohjaa positiivisen psykologian tieteenala, sillä se paneutuu ihmisen voimavaroihin, vahvuuksiin, myönteisiin kokemuksiin ja tunteisiin, joiden avulla selätetään elämään kuuluvia haasteita (Lipponen, 2020, s.8). Yksilön resilienssi on kuitenkin usean eri tekijän summa, johon vaikuttavat geneettiset, psykologiset, biologiset, sosiaaliset ja henkiset tekijät (Hedrenius ym., 2016, s. 157). Näin jokaisen oppilaan ollessa yksilöllinen myös resilienssin näkökulmasta, ei ole yksiselitteistä keinoa vahvistaa lapsen psyykkistä kestävyyttä. Nykymaailma on monella mittarilla turvallisempi ja hyvinvoivempi kuin historian aikana, silti vastoinkäymiset ja inhimillinen kärsimys eivät ole kadonneet ja vaikeuksista täytyy pystyä puhumaan (Lipponen, 2020, s. 9). On siis todella tärkeää, että opettajat kasvattajina pyrkivät kasvattamaan lasten ja nuorten resilienssiä elämän ja sen arvaamattomuuden varalle. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014 painottavat positiivisen pedagogiikan ja positiivisen psykologian suuntaan, joten voidaan olettaa sen tukevan myös kouluja toimimaan resilienssiä tukien (Lipponen, 2020, s. 61). Käytössä oleva opetussuunnitelma ei kuitenkaan sisällä selkeitä käytänteitä, joilla opettaja tukisi oppilaiden resilienssin kasvua, mutta opettajille on kuitenkin tarjolla muita apukeinoja, kuten *positive.fi*- verkkosivustot ja *Huomaa hyvä-* vahvuuskasvatusmateriaalit (Lipponen, 2020, s.62). Digitalisaatio on mahdollistanut monia erilaisia digialustoja, joissa on hyvää ja päivittyvää materiaalia opettajille kasvatuksen eri aiheiden ja teemojen tueksi.

Opettajille on myös tarjolla mediakasvatuksen toteuttamisen tueksi lukuisia verkkosivustoja sekä palveluita, kampanjoita ja teemaviikkoja, joista opettaja voi saada tukea ja ideoita mediakasvatukseen (Kangas & Willman, 2018, s. 21). Yksi keskeisimmistä kansallisista mediakasvatusta tukevista verkkopalveluista on Mediakasvatusseuran ylläpitämä *Mediakasvatus.fi* -sivusto (Kangas & Willman, 2018, s. 21). Muita sivustoja ja palvelun tarjoajia mediakasvatukseen liittyen ovat Yle sekä MLL (Kangas & Willman, 2018, s. 21; Kiuru & Vesanummi, 2022). Lisäksi *Mediataitokoulu*, *Koulukino*, *Pelikasvatus.fi*, *Kaikki kuvaa sekä Mediakasvatuskeskus Metka* tarjoavat mediakasvatusta tukevia materiaaleja verkkosivustoillaan (Kangas & Willman, 2018, s. 21). Mediakasvatukseen liittyen on olemassa myös erilaisia teemaviikkoja, kuten *Mediataitoviikko*, *Aikakauslehtiviikko*, *Sanomalehtiviikko*, *Elokuvaviikko ja Peliviikko* (Kangas & Willman, 2018, s.21). Näiden teemaviikkojen aikana tutustutaan ja syvennyttään kyseisen median piirteisiin. Kansallinen eEmeli sekä kansainvälinen MEDEA Awards tarjoavat mediakasvatustaitojen osaamista ja kehittämistä kilpailun avulla (Kangas & Willman, 2018, s. 21). Voidaan siis sanoa, että opettaja ei jää mediakasvatuksen kanssa yksin, kunhan hänellä on tietämystä eri avunpiireistä sekä motivaatiota paneutua aiheeseen liittyvään materiaaliin ja alustoihin.

Erityisesti mediakasvatuksesta puhuttaessa haluamme nostaa esille Yleisradion (Ylen) tarjoaman sovelluksen *Yle Tripletin*. *Yle:n Triplet* tarjoaa todella hyviä työkaluja liittyen mediakasvatukseen sekä monilukutaidon tukemiseen ajankohtaisten uutisten avulla (Kangas & Willman, 2018, s. 21; Kiuru & Vesanummi, 2022). *Triplet*-sovelluksen ideana on muuttaa uutisvideot oppimateriaaliksi tekemällä palveluun jokainen koulupäivä kolme uutta uutisvideota. *Yle Tripletin* avulla mediakasvatuksen tuominen oppitunneille on helppoa, sillä se käsittelee yhteiskunnallisia asioita, jotka puhuttavat lapsia ja nuoria (Kiuru & Vesanummi, 2022). Uutisvideoiden lisäksi sovellus tarjoaa niihin liittyviä tehtäviä sekä aiheisiin liittyviä visailuja. *Yle Tripletin* avulla pyritään houkuttelemaan lapsia ja nuoria mukaan uutismaailmaan. Kiuru & Vesanummen (2022) mukaan *Yle Tripletistä* helpon ja hyödyllisen tekevät sen ominaisuuksista maksuttomuus, luotettavuus, monipuolisuus sekä se, miten sovellus ottaa huomioon eri oppiaineet ja ikäluokat. Toinen meidän mielestämme hyvä tiedonlähde ja oppimateriaalisivusto koskien maailman tilannetta sekä erityisesti globaaleja kriisejä on Suomen Punaisen ristin Riskien keskellä -materiaalit (SPR, 2023). Näissä materiaaleissa valitaan ensin aihealue, josta tietoa halutaan etsiä. Aihealueen valinnan jälkeen sivusto näyttää maailmankartalla, mitä alueita valittu aihealue koskettaa, esimerkiksi valittaessa koronan tai ilmastonmuutoksen, koko maailman kartta menee punaiseksi. Opettaja voi luoda palveluun tunnukset, jolloin pääsee laajemmin kä-

siksi SPR:n oppimateriaaleihin, ja niiden käyttöön selkeät ohjeet. Oppimateriaalista erinomaisen tekee myös se, että sen aihealueisiin on mietitty valmiiksi Perusopetuksen opetussuunnitelman (2014) mukaiset tavoitteet sekä oppiaineet, joihin sisältöä voi soveltaa. Jokaisen globaalien kriisien yhteydessä mainitaan sen vaikutukset myös Suomeen, aiheesta näytetään konkreettisia videoita sekä esitellään keinoja torjua tai lievittää näitä kriisejä. Lisäksi oppimateriaaleista löytyy paljon uutisia sekä tehtäviä, joita käsitellä oppilaiden kanssa yhdessä. Myös sosiaalisen median näkökulma otetaan useassa globaalissa kriisissä huomioon.

Mediakasvatusta toteuttavan opettajan on hyvä olla tietoinen siitä, millaisia mediakasvatus tekoja tekee jo, millainen on opettajan oma suhde sekä kehittymishaasteet mediakasvattajana sekä millaista mediakasvatusta oppilaat kaipaavat kehittymishaasteidensa mukaan (Kangas & Willman, 2018, s. 22). Itsereflektio edellä mainituista osa-alueista mahdollistaa niissä kehittymisen, ja oman toiminnan reflektio on suuri osa päämäärän saavuttamista. Opettajan kannattaa myös itse tutustua ja ottaa käyttöön joitakin sosiaalisen median palveluja, jotta näiden aiheiden tuominen osaksi opetusta sekä keskustelua luokkayhteisössä olisi helpompaa (Pönkä, 2017, s. 37). Vaikka osa sosiaalisen median kanavista tuntuisikin itselle vieraalta, on opettajan tärkeää ottaa selvää oppilaiden maailmasta ymmärtääkseen sitä mahdollisimman hyvin. Mediakasvatuksen ja monilukutaidon kehittämisen kannalta opettajan tulee käyttää oppikirjojen lisäksi myös muitakin tiedonlähteitä, erityisesti oppilaille merkityksellisiä lähteitä, kuten mediaa, TV-ohjelmia, elokuvia, verkkosivustoja, lehtiä, uutisia ja muita digitaalisia työkaluja (Kangas & Willman, 2018, s. 22). Digitaalisissa ympäristöissä esimerkiksi äänet, kuvat, videot ja värit voivat auttaa oppilaita rakentamaan ymmärrystä sekä tietoa (Kangas & Willman, 2018, s. 22). Digitaaliset alustat ovat nykylapsille ja -nuorille tuttuja ja luontevia vaihtoehtoja kirjojen ohelle. Somen ja erilaisten digitaalisten tiedonlähteiden käyttöönotto kannattaa aloittaa pienin askelin (Pönkä, 2017, s. 37). Opettajan tulee ottaa huomioon lasten ja nuorten ikä- ja taitotasotiedonlähteiden käyttöönotossa. Monimuotoisten tiedonlähteiden käyttöönotto opitaan vähitellen, ja sopivien tiedonlähteiden löytäminen on osa monilukutaitoa (Kangas & Willman, 2018, s. 24). Erilaisten ja uusien tietolähteiden käyttöönoton maltillinen aloitus palvelee sekä lasten, että opettajan etua.

Tärkeää mediakasvatuksen ja tunnekasvatuksen lisäksi on yhteistyö kodin kanssa erilaisissa yhteistyötilanteissa, kuten vanhempainilloissa tai arviointikeskusteluissa. Mediakasvatuksessa opettajan osalta onkin tärkeä niin sanottu ratkaisukeskeinen, yhteistyöhön tukeutuva työote (Kangas & Willman, 2018, s.14). Opettaja mediakasvattajana voi valaista myös huoltajia lasten mediankäytöstä. Esimerkiksi vanhempainiltojen asialistoille on noussut lasten kännykän käyttö

(Kangas & Willman, 2018, s.14). Suurin osa lasten ruutuajasta ja sosiaalisessa mediassa vietyistä ajasta tapahtuu heidän vapaa-ajallaan. Huoltajat voivat esimerkiksi luoda yhteisiä käyttäjätilejä lasten kanssa sosiaalisen median eri kanaviin, estää haitallista sisältöä asetusten kautta sekä säädellä lasten ruutuajarakjoituksia (Bennet, 2022, s. 27). Tärkeää on myös tiedostaa, ettei kaikkea sopimatonta sisältöä voi silti suodattaa (Bennet, 2022, s. 28). Kaikille huoltajille sosiaalinen media ja sen ilmiöt eivät ole tuttuja, joten opettaja voi auttaa heitä saamaan lisää tietoa. Huoltajien lisäksi opettaja voi olla yhteydessä oppilaidensa sosiaalisen median käyttöön liittyvistä haasteista myös oppilashuoltoon. Oppilaiden yksilökohtaiseen oppilashuoltoon kuuluvat kouluterveydenhuolto-, psykologi- ja kuraattori palvelut sekä monialaisen asiantuntijaryhmän tuki (Opetushallitus, 2023). Nämä tahot käsittelevät yhdessä tehostetun tuen aloittamisesta sekä erityisen tuen saamisesta kartoittamalla ensin oppilaan kokonaistilanteen (Opetushallitus, 2023). Opettaja ei siis ole yksin oppilaidensa sosiaalisen median käyttöön liittyvissä haasteissa, vaan apua on tarjolla huoltajien lisäksi koulun sisällä muussa henkilökunnassa.

Opettajan on osattava myös kääntyä tarpeen tullen mediakasvatusalan asiantuntijoiden puoleen. Uudet opetussuunnitelmat korostavat mediakasvatuksen näkökulmista yhteistyötä eri oppiainneiden opettajien sekä koulun ulkopuolisten tahojen kesken (Kangas & Willman, 2018, s. 14–16). Esimerkkejä mediakasvatuksen toimijaryhmistä ovat muun muassa *Mediakasvatusseura*, *Mannerheimin Lastensuojeluliitto*, *Koulukino*, *Sexpo*, *Suomen Punainen Risti* sekä *Mediakasvatus Metka* (Kangas & Willman, 2018, s. 14–16). Lisäksi hyvänä tukena opettajalle voi olla erilaiset sosiaaliseen mediaan liittyvät kehittämishankkeet, joita eri järjestöt tarjoavat. Tällaisia hankkeita ovat erilaiset koulutukset, työpajat, seminaarit, tapahtumat sekä tieto ja materiaalipaketit (Kangas & Willman, 2018, s. 14–16). Kankaan ja Willmanin (2018) mukaan myös oppilaat itse ovat hyvin kartalla sosiaalisesta mediasta, usein jopa enemmän kuin opettaja, joten oppilaiden kanssa voi ja kannattaa myös tehdä yhteistyötä. Myös tietynlainen kiinnostus tulevista on tärkeä osa opettajan ja mediakasvattajan työtä. Opettajan ammattiin kuuluu myös tietynlainen itsensä kehittämisen halu, sillä ajan muuttuessa muuttuu myös tieto ja ymmärrys erilaisista asioista. Yksi hyvä tapa kehittää itseään on erilaiset täydennyskoulutukset.

Johtopäätökset ja pohdinta

Sosiaalista mediaa on mahdotonta valvoa - niin huoltajien, muiden kasvattajien kuin viranomaistenkin toimesta. Pullisen (2019) mukaan Internetissä vallitseekin “täydellinen informaation- ja sananvapaus ilman mitään esteitä” (s.37). Ikärajojen avulla erilaiset sovellukset pyrkivät rajoittamaan omalta osaltaan alaikäisten sosiaalisen median käyttöä. Haasion (2016) mukaan pelkät ikärajojen asetukset eivät kuitenkaan riitä, vaan lapset päätyvät niistä huolimatta käyttämään tällaisia sovelluksia, koska niiden valvonta on heikkoa. Maailmalla tähän ongelmaan on herätty ja sen ratkaisemiseksi on kehitelty erilaisia toimia. Esimerkiksi Utahin osavaltiossa Yhdysvalloissa on päätetty ottaa käyttöön laki, joka kieltää alle 18-vuotiaiden netin käytön 22.30–6.30 välisenä aikana (Juhola, 2023). Montanassa ilmiöön on reagoitu vieläkin radikaalimmin; se on ensimmäinen Yhdysvaltojen osavaltio, jossa lainsäätäjät päättivät kieltää TikTokin käytön kokonaan (Yle, 2023). Ylen uutisen mukaan TikTok on suunnitellut lisäävän sovellukseensa toiminnon, jonka avulla rajoitetaan alaikäisten päivittäistä ruutuaikaa rajaamalla se yhteen tuntiin vuorokaudessa (Kuronen, 2023). Uskomme kuitenkin, että erilaiset säännökset ja rajoitukset eivät auta tarpeeksi, vaan kasvattajien taholta tarvitaan mediakasvatusta. Mediakasvatuksen tarkoituksena on kerryttää lapsille ja nuorille tietoja ja taitoja toimia sosiaalisen median kentässä, mutta vähintään yhtä tärkeäksi koemme ennaltaehkäisevänä toimena vaikuttaa lasten ja nuorten median käytön asenteisiin. Asenteet heijastuvatkin käyttäytymiseen ja ovat kaiken toiminnan taustalla. Tämän vuoksi kasvattajan on tärkeää tietojen ja taitojen opettamisen lisäksi vaikuttaa myös terveellisten asenteiden muodostumiseen sosiaalisen median käyttöä kohtaan.

Stenvallin (2018) mukaan lapset elävät elämäänsä yhä suppeammassa maailmassa, mikä johtuu vanhempien ja yhteiskunnan tarpeesta minimoida riskejä lasten toimintaan vaikuttavien sääntöjen avulla. Aikuisuudelta suojelemisen lisäksi on syntynyt tarve suojella lapsia kokonaisvaltaisesti myös monilta erinäisiltä riskeiltä (Stenvall, 2018). Tästä herääkin kysymys: mikä olisi kultainen keskitie, tai tavoiteltava päämäärä sille, kuinka paljon lapsia pitäisi toisaalta suojella nyky maailman ja yhteiskunnan vaaroilta, ja esimerkiksi karulta informaatiolta, koskien yhteiskunnallisia kriisejä, mutta samalla kasvattaa lapsia ennakoimaan, suojautumaan ja käsittelemään myös vaikeita ja ikäviä asioita ja ongelmia yhteiskunnassa? Mielestämme emme saa kasvattajina aliarvioida lasten ja nuorten kiinnostusta sekä valmiuksia ottaa arkaakin tietoa vastaan, keskustella niistä sekä pyrkiä vaikuttamaan niihin. Opettajalla täytyy olla ymmärrys myös siitä, että luokassa oppilaat voivat olla hyvin eritasolla valmiita vastaanottamaan tietoa. Opettajan tuleekin olla hyvin sensitiivinen tuodessaan uuden herkän asian keskusteluun. Näin ollen ei ole

olemassa yhtä oikeaa mediakasvatustyyliä, vaan tasoja ottaa asia käsittelyyn on yhtä monta kuin oppilaita luokassa. On tärkeää siis huomata, milloin asia tulee käsitellä koko luokan kanssa yhdessä ja milloin oppilaan kanssa kahden kesken tai pienemmällä porukalla.

Opettajalla tulee olla herkkyyttä tunnistaa puhututtavia asioita luokassa sekä myös halua ja kiinnostusta olla osa lasten maailmaa. Kun joku yhteiskunnallinen asia puhututtaa selkeästi koko luokassa, opettajan tulee ottaa asia yhteiseen keskusteluun, jotta asia ei paisu tai lähde väärille raiteille. Oppilaille ei ole välttämättä valmiutta käsitellä asiaa yksin, vaikka asia onkin saavuttanut heidät. Kun opettaja ottaa vaikean asian yhteiseen keskusteluun oppilaille turvallisessa ympäristössä, korostuu sekä lähikehityksen vyöhyke-, että kiintymyssuhdeteoria: opettajan opastuksella turvallisessa ympäristössä lapsi pystyy omaksumaan sellaisia asioita, joita yksin ei olisi pystynyt käsittelemään (Sinkkonen, 2018; Kangas & Fonsén, 2018; Kiuru & Vesanummi, 2022). Turvallisuus sekä usko parempaan tulevaisuuteen tulisi olla keskeisimpiä tunteita vaikeista asioista keskustelun jälkeen (Opetushallitus, 2022; Kiuru & Vesanummi, 2022). Opettajan on tärkeää tuoda luokkaan myös ennaltaehkäisevänä tekijänä luotettavia tietolähteitä sekä opastaa käyttämään sosiaalista mediaa nettietiketin mukaan. Opettajan avuksi onkin luotu useita eri verkkosivustoja ja palveluita ja lisäksi opettajan tukena on myös moniammatillinen yhteistyö sekä erilaiset media-alan asiantuntijat. Näin ollen meidän mielestämme opettajan työssä korostuukin juuri itseohjautuvuus sekä kiinnostus ottaa asioista selvää ja tarvittaessa myös pyytää apua ja tehdä yhteistyötä muiden ammattilaisten kanssa.

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö mediakasvatuksen saralla on myös tärkeää ja voi toimia ennaltaehkäisevänä tekijänä mediakasvatuksessa. Opettajan tarjoaman mediakasvatuksen merkitys korostuu myös sen vuoksi, että kotien tarjoama mediakasvatus on eritasoista ja –laatuista. Perusopetuksen tarkoituksena on mielestämme tällä osa-alueella tarjota oppilaille yhdenveroiset lähtökohdat osata toimia sosiaalisessa mediassa. Kotien tarjoamaan mediakasvatukseen voi-kin vaikuttaa muun muassa huoltajien ikä, etninen tausta, omat asenteet, omat sosiaalisen median käyttötaidot sekä ekonomisen asema. Koulun perimmäisenä tarkoituksena on juuri luoda lasten ja nuorten keskuuteen tasa-arvoa (Opetushallitus, 2014; Stenvall, 2018). Sosiaalinen media on teemana myös siksi haastava, koska lapset ja nuoret käyttävät sitä suurimmaksi osaksi vapaa-ajalla ja loppupeleissä suurin vastuu jää huoltajille. Tästä herääkin kysymys, että kuinka paljon opettaja voi kuitenkin loppupeleissä kantaa vastuuta asiasta? Asian ollessa hankala, voi monella opettajalla olla vaikeaa ottaa sosiaalinen media ja siihen liittyvä mediakasvatus osaksi opetusta ja pahimmassa tapauksessa tilanne johtaakin asian sivuuttamiseen. Opettajalla on myös suuri vastuu siinä, millaisia asioista uskaltaa ottaa koko luokan keskusteluun ja voikin

olla helpompi jättää asia sivuun. Uskaltaako loppupeleissä nykyajan opettajat mediakasvattaa lapsia ja nuoria tarpeeksi muun muassa vanhempien ja yhteiskunnan paineen alla? Opettajan työ on nyky maailmassa todella moninainen ja samalla opettajan työnkuvaa haastaa myös monet seikat, kuten resurssipula, muuttuva maailma, lasten erilaiset lähtökohdat sekä yhteiskunnan kriittisyys.

Yhteiskunnalliset kriisit ovat sen luonteisia, että kun kriisi puhkeaa valloilleen, tieto saavuttaa jotakin kautta myös sellaiset lapset ja nuoret, jotka eivät ole valmiita käsittelemään asiaa. Uutisoinnissa tyypillistä on se, että niin sanotut “huonot” uutiset leviävät ja kiinnostavat “hyviä” uutisia enemmän. Tämän vuoksi esimerkiksi erilaiset yhteiskunnalliset ja globaalit kriisit saavat mediassa aina suuren huomion. Näin ollen opettaja ei voi lakaista asiaa sivuun, vaan tietyn tasoiset yhteiskunnalliset asiat on otettava yhteiseen keskusteluun. Tästä näkökulmasta tutkimuksen aiheen voi myös kääntää pääläelleen. Käsittelemme yhteiskunnallisia kriisejä sosiaalisessa mediassa siitä näkökulmasta, että lapset kasvatetaan osaksi ympäröivää mediamaailmaa. Samalla kuitenkin myös tämä mediamaisema kasvattaa lapsia ja nuoria osaksi itseään ja yhteiskuntaa. Mediamaailmassa on kuitenkin esillä lukuisia yhteiskunnassa pinnalla olevia teemoja, jotka osa myös kasvattavat haitalliseen suuntaan. Näin ollen mediakasvatusta ei voi jättää median omaan nojaan, vaan kasvattajilta vaaditaan turvallista mediakasvatusta. Opettajan tehtävä onkin huolehtia, ettei lasten ja nuorten maailmankuva muodostu vain sosiaalisen median luomasta kuvasta (Niemi & Sarras, 2012, s. 35; Stowell, Leschnikoff & Sipilä, 2017, s. 16; Opetushallitus, 2014). Samalla opettaja kasvatuksellaan vahvistaa oppilaan resilienssiä eli psyykkistä kestävyyttä selviytyä vaikeista yhteiskunnallisista tilanteista (Hedrenius ym., 2016, s. 155; Lipponen, 2020, s.208). Näiden taitojen kehittämisen avulla on tavoitteena, että lapset ja nuoret pystyvät kohtaamaan tulevaisuudessakin vaikeita asioita ja selviytymään niistä.

6.1 Tutkimuksen kriittinen tarkastelu ja jatkotutkimus

Tutkimustamme tehdessä haastavammaksi asiaksi on noussut uuden ja relevantin tiedon löytäminen. Aiheena sosiaalinen media yhteiskunnallisten kriisien tiedon välittäjänä on todella tuore. Erityisesti uusista sosiaalisen median kanavista on tieteellistä tietoa ja etenkin tutkimusta vähän. Olemmekin useaan otteeseen pysähtyneet pohtimaan, onhan tutkimuksessamme käytetty tieto tarpeeksi uutta ja monipuolista. Toisaalta aiheen uutuus ja ajankohtaisuus on herättänyt ja lisännyt läpi tutkimuksen mielenkiintoamme. Aihetta ei ole juurikaan käsitelty edes luokanopettajakoulutuksessamme, joten koemme kaikessa uutuudessaan ja ajankohtaisuudessaan aiheen tärkeäksi tutkia tulevan työmme kannalta. Toinen haaste tutkimusaiheessamme on sen

laajuus. Kolmen ison teeman; yhteiskunnalliset kriisit, sosiaalinen media ja opettajuus yhteensovittaminen järkevästi on tuottanut paljon pohdittavaa. Olemme miettineet, mistä näkökulmasta haluamme aihetta käsitellä, ja olemmeko tulleet sivuuttaneeksi oleellista tietoa. Aiheen ollessa niin laaja, toivoisimmekin, että saamme jatkaa sen parissa vielä laajemmassa mittakaavassa pro gradu -tutkielman parissa. Olisi mielenkiintoista tutkia aihetta käytännössä ja näin ollen löytää uutta tietoa ja näkökulmia. Esimerkiksi seuraavia näkökulmia olisi mielenkiintoista pohtia; millä tasolla erilaiset opettajat toteuttavat mediakasvatusta luokassaan, miten mediakasvatus näkyy opetuksessa, miten opettajat huomioivat tunnekasvatuksen osana yhteiskunnallisten asioiden käsittelyä sekä se, miten yhteiskunnalliset kriisit heijastuvat konkreettisesti kouluun maailmaan. Pohdittavaa ja tutkittavaa riittää ja uskomme, että tämä aihe tulee varmasti nousemaan esille ja aiheesta tehdään jatkossakin tutkimusta.

Lähteet

- Ahtola, A. (2017). *Psyykkinen hyvinvointi ja oppiminen*. PS-kustannus.
- Bennett, Á., & Salonen, P. (2022). *TikTok aikuisille: Vinkkejä kotiin, opetukseen, työhön ja harrasteisiin*. Oppian.
- Finn, E. (2017). *What algorithms want: Imagination in the age of computing*. The MIT Press.
- Haasio, A. (2016). *Koukussa nettiin: Lapset, nuoret ja verkon vaarat*. Avain.
- Hedrenius, S., Johansson, S., & Strellman, U. (2016). *Kriisituki: Ensiapua onnettomuuksien, katastrofien ja järkyttävien tapahtumien käsittelyyn*. Tietosanoma.
- Herkman, J. (2007). *Kriittinen mediakasvatus*. Vastapaino.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2013). *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Huhtanen, E. (2016). *Lasten mediamaailma pähkinänkuoressa*. Mediakasvatusseuran julkaisu, 5(2016), 40. Haettu 25.1.2023 Osoitteesta: <https://mediakasvatus.fi/wp-content/uploads/2018/06/Lasten-mediamaailma-pahkinankuoressa-1.pdf>
- Juhola, T. (2023). *Utahissa uusi laki päästää vanhemmat käsiksi lastensa sometileihin – suomalaistutkija: ”Oikeansuuntainen lähestyminen vakavaan tilanteeseen”*. Yle-uutiset. Haettu 6.4 osoitteesta: <https://yle.fi/a/74-20024108>
- Juusola, A. (2021). *Jutellaanko? Miten käsitellä lapsen kanssa vaikeita asioita*. Kirjapaja.
- Kangas, J. & Fonsén, E. (toim.) (2018). *Leikin ammattilaiset. Leikki ilmiönä ja varhaiskasvatuksen toimintamuotona*. Opettajankoulutuslaitoksen muut julkaisut, Helsingin yliopisto. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/232536/Leikin_ammattilaiset.pdf?sequence=3#page=183
- Kangas, M., & Willman, V. (2018). *Mediakasvatuksen käsikirja*. Unipress.
- Kiuru, I., & Vesanummi M. (2022). *Lapset ja nuoret uutistulvassa*. SOOL webinaari.
- Kupiainen, R., & Sintonen, S. (2009). *Medialukutaidot, osallisuus, mediakasvatus*. Palmenia Helsinki University Press.
- Kuronen, R. (2023). *TikTok lisää käyttörajoituksia alaikäisille käyttäjille*. Yle-uutiset. Haettu 6.4.2023 Osoitteesta: <https://yle.fi/a/74-20008814/64-3-140674>

- Lehtinen, E., & Hiltunen, T. (2002). *Oppiminen ja opettajuus*. Turun opettajankoulutuslaitos.
- Leino, R. (2021). *Median valtaajat*. Into.
- Lipponen, K. (2020). *Resilienssi arjessa (1. painos.)*. Duodecim.
- Merilampi, R. (2014). *Mediakasvatuksen perusteet*. Avain.
- Metsämuuronen, J. (2011). *Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä 4*. Helsinki: International Methelp.
- Niemi, H., Sarras, R., & Junnila, M. (2012). *Tykkää tästä! Opettajan ammattietiikka sosiaalisen median ajassa*. PS-kustannus.
- Noppari, E. (2014). *Mobiilimukset: Lasten ja nuorten mediaympäristön muutos. Osa 3*. Tampereen yliopisto, Journalismin, viestinnän ja median tutkimuskeskus Comet ; Tampereen yliopisto, viestinnän, median ja teatterin yksikkö.
- Opetushallitus. (2014). *Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet*. Haettu 18.1.2023 Osoitteesta: https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf
- Opetushallitus. (2022). *Venäjän hyökkäys Ukrainaan ja mediasisällöt varhaiskasvatuksessa*. Haettu 26.1.2023 Osoitteesta: <https://www.oph.fi/fi/kehittaminen/venajan-hyokkays-ukrainan-ja-mediasisallot-varhaiskasvatuksessa>
- Opetushallitus. (2022). *Ohjeita varhaiskasvatukselle, kouluille ja oppilaitoksille Ukrainan kriisin käsittelyyn lasten ja nuorten kanssa*. Haettu 23.1.2023 Osoitteesta: <https://www.oph.fi/fi/uutiset/2022/ohjeita-varhaiskasvatukselle-kouluille-ja-oppilaitoksille-ukrainan-kriisin-kasittelyyn>
- Opetushallitus. (2023). *Oppimisen ja koulunkäynnin tuki ja oppilashuolto*. Haettu 13.2.2023 Osoitteesta: <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/oppimisen-ja-koulunkaynnin-tuki>
- Pihkala, P. (2020). *Ahdistuksen vai innostuksen ilmasto? Ilmastoviestinnän ja -kasvatuksen keinoja ilmastoahdistuksesta selviytymiseen*. Haettu 23.1.2023 Osoitteesta: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/320811/Ilmastoviestint_.pdf?sequence=1
- Pullinen, J. (2019). *Mitä meille tapahtui?: Näin internet ja sosiaalinen media muuttivat elämämme*. HS-Kirjat.

Puusa, A., Juuti, P. & Aaltio, I. (2020) *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. Gaudeamus.

Pönkä, H. (2017). *Open somekirja*. Jyväskylä.

Ranta, S. (2021). *Kasvun juuret: Miten tuen lapsen oppimista ja hyvinvointia?* PS-Kustannus.

Rissanen, J., & Kormilainen, V. (2022). *Tokkerin käsikirja*. Kustannusosakeyhtiö Otava.

Salminen, A. (2011). *Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin*. Vaasan Yliopisto. Haettu 20.10.2022 Osoitteesta: https://www.uwasa.fi/materiaali/pdf/isbn_978-952-476-349-3.pdf

Sinkkonen, J. (2018). *Kiintymyssuhteet elämäkaaressa*. Duodecim.

Spišák, S., Jormalainen, E., & Ilmevalta, N. (2016). *Lapset & media: Kasvattajan opas*. Kansallinen audiovisuaalinen instituutti = Nationella audiovisuella institutet = National audiovisual institute. Haettu 25.1.2023 Osoitteesta: <https://www.mediataitokoulu.fi/lapsetjamedia.pdf>

Suomen Punainen Risti. (2023). *Riskien keskellä*. Haettu 31.3.2023 Osoitteesta: <https://sprop-pimateriaalit.fi/web/site-30204/state-jurdimbseiwe6mi/front-page>

Stanford, S., & Haapasalo, J. (2020). *TikTok: Salaisuuksien kirja*. Readme.fi.

Stenvall, E. (2018). *Yhteiskunnallinen osallisuus ja toimijuus: Lasten osallistuminen, kansalaisuus ja poliittisuus arjen käytäntöinä*. Haettu 26.1.2023 Osoitteesta: <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/104221/978-952-03-0820-9.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Stowell, L., Leschnikoff, N., & Sipilä, A. (2017). *Oikeella tavalla online*. Lasten Keskus.

Talvio, M., & Klemola, U. (2017). *Toimiva vuorovaikutus*. PS-kustannus.

Tulensalo, H., Kalliomeri, R., Laimio, J., Lehto-Lundén, Tiina, k., Kuitu, P., Mettinen, K., . . . Pelliccioni, S. (2021). *Kohti lapsen näköistä osallisuutta*. Pelastakaa Lapset ry. Haettu 12.3.2023 Osoitteesta:

<https://pelastakaalapset.s3.eu-west-1.amazonaws.com/main/2021/05/20140644/kohti-lapsen-nakoista-osallisuutta-kirja.pdf>

työryhmä, S. j. t. a. (2021). *Lapset, nuoret ja koronavirüs: Lapsistrategian koronatyöryhmän arvio ja esitykset lapsen oikeuksien toteuttamiseksi*. Valtioneuvosto.

Vihma, A., Hartikainen, J., Ikäheimo, H., & Seuri, O. (2018). *Totuuden jälkeen: Miten media selviää algoritmien ja paskapuheen aikana*. Kustannusosakeyhtiö Teos.

Väljärvi, J., Kumpulainen, K., Krokfors, L., Lipponen, L., Tissari, V., Hilppö, J., . . . Pohjola, K. (2011). *Uusi koulu: Oppiminen mediakulttuurin aikakaudella*. Jyväskylän yliopisto, Koulutuksen tutkimuslaitos.

Yle. (2023). *Ensimmäinen Yhdysvaltojen osavaltio kieltää TikTokin*. Yle uutiset. Haettu 20.4.2023 Osoitteesta: <https://yle.fi/a/74-20027290>